

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ОСВІТНІ ПРАКТИКИ СЬОГОДЕННЯ ЯК
ВІДПОВІДЬ НА СУЧАСНІ ГУМАНІТАРНІ ЗАПИТИ**

**Матеріали обласної науково-практичної Інтернет-конференції
(23-27 лютого 2015 р., м.Черкаси)**

Черкаси

2015

Рекомендовано до друку Вченою радою ЧОПОПП.

Протокол № 2 від 28.05. 2015 року

За загальною редакцією Артеменко Т.Б., методист-практичний психолог обласного центру практичної психології та соціальної роботи Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників

Рецензенти:

Семиліт М.В., кандидат психологічних наук, докторант Інституту соціальної та політичної психології НАПН України;

Боголій В.М., методист-практичний психолог обласного центру практичної психології та соціальної роботи ЧОПОПП

О64 Організаційно-освітні практики сьогодення як відповідь на сучасні гуманітарні запити: матеріали обласної науково-практичної Інтернет-конференції (23-27 лютого 2015 р., м. Черкаси) / за ред. Т.Б.Артеменко. – Черкаси: ЧОПОПП, 2015. – 56 с.

Збірник матеріалів узагальнює кращий досвід роботи практичних психологів, соціальних педагогів, інших категорій педагогічних працівників щодо дослідження нових організаційно-освітніх технологій, прийомів та концепцій, що формуються у відповідь на суспільні виклики сучасності.

Досвід був представлений та обговорений на науково-практичній Інтернет-конференції 23-27 лютого 2015 р., що проводилася обласним центром практичної психології та соціальної роботи на сайті Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників.

Автори статей висвітлюють теми впливу мистецької та імажинативної терапії на подолання наслідків травматизації особистості, особливостей роботи зі внутрішньо переміщеними особами у ситуації збройного конфлікту в країні, розбудови діалогічних стосунків в освітньому просторі, зокрема, розвитку соціально-психологічної грамотності педагога.

Матеріали розраховані на використання у роботі спеціалістами психологічної та суміжних галузей.

Надія Водяник 4	
ШКІЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ З ПРОФІЛАКТИКИ ТА ПОДОЛАННЯ НАСИЛЬСТВА.....	4
Тетяна Деркач, Олексій Деркач	6
ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА В КОЛЕДЖІ	6
Людмила Дивнич	9
«ЗАЛИШИВШИ ТУМАН, МИ СТАНЕМ СЕРЕД НЕБА...».....	9
Інна Кравченко, Катерина Музиченко.....	11
ТЕРАПІЯ МИСТЕЦТВОМ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ТРАВМАТИЗАЦІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	11
Олексій Кравченко	13
РОЗВИТОК КОНСТРУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	13
Світлана Кучман	16
ДОСВІД СКОРОДИСТИЦЬКОЇ ШКОЛИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ЯК ВІДПОВІДЬ НА СУЧАСНІ ГУМАНІТАРНІ ЗАПИТИ	16
Людмила Луніна.....	20
ОБРАЗОТЕРАПІЯ В РОБОТІ ШКІЛЬНОГО ПСИХОЛОГА.....	20
Наталія Макрушина	23
ЦІННІСНІ ПЕРЕВАГИ ГРИ ЯК ЗАСОБУ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	23
Анна Мартинчук	25
ДІАГНОСТИКА ЧЕРЕЗ ГРУ	25
Сергій Піхуля	27
ФОТОМИСТЕЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ В РОБОТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	27
Оксана Попик	29
КОРЕКЦІЯ ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ СТУДЕНТА ЧЕРЕЗ РОЗСЛАБЛЕННЯ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЮ.....	29
Любов Похил.....	35
РОЛЬ ШКОЛИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ПЕДАГОГА У РОЗВИТКУ НАВИЧОК ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	35
Людмила Придаток	38
ЕКСПРЕСИВНА ПСИХОТЕРАПІЯ У РОБОТІ З ПІДЛІТКАМИ-ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ.....	38
Ольга Складенко	42
ТВОРЧИСТЬ, КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ДІАЛОГІЧНІСТЬ ФОРМУЄМО НА ПЕДАГОГІЧНИХ СЕМІНАРАХ	42
Тетяна Сліпенька.....	44
ПОДОЛАННЯ ТРАВМАТИЗАЦІЇ У ДІТЕЙ: КРИЗОВА ІНТЕРВЕНЦІЯ.....	44
Лариса Сокирська.....	46
ІНКЛЮЗІЯ У ДІЯЛЬНОСТІ УМАНСЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ №3.....	46
Катерина Шевченко	50
ТЕРАПЕВТИЧНІ ПІСОК ТА ФАРБИ	50

ШКІЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ З ПРОФІЛАКТИКИ ТА ПОДОЛАННЯ НАСИЛЬСТВА

Наша сучасність вирізняється як небувалими сплесками насильства, що охопили широке соціальне тло, так і потребою людей здолати це соціальне явище. Схід України охоплений полум'ям війни, що супроводжується гуманітарною кризою, зростанням соціальних девіацій, злочинністю. Водночас, перед громадою постали й інші виклики – загострення того ж насильства в сім'ях. За даними Центру соціологічних досліджень при НАН України близько 70% жінок потерпають від різних форм приниження та знущання в родині. Страждають від цього і діти. Поняття «сім'я» зазвичай у нас асоціюється з безпекою і захистом, із місцем, де можна знайти відпочинок і порозуміння. Проте, виявляється, існують сім'ї, у яких люди живуть подібно до «зони військових дій». Актуальною проблема є і для навчальних закладів.

Вивчаючи проблему насильства, опрацьовуючи друковані джерела та користуючись Інтернет-ресурсами, стає очевидним, що кваліфікованої допомоги потребують як жертви, так і ті, хто чинить насильство. Однак, основна увага психологічної служби у попередженні та подоланні наслідків насильства у сім'ї та закладі освіти зосереджена на допомозі постраждалим особам.

Дітям, які пережили будь-який вид насильства, важко соціалізуватися: у них немає зв'язку з дорослими, необхідних навичок спілкування з ровесниками, достатнього рівня знань та ерудиції, аби завоювати авторитет у школі. Вирішення своїх проблем діти-жертви насильства часто знаходять у кримінальному, асоціальному середовищі, часто до нього додається звичка вживати алкоголь, наркотики. Вони крадуть і чинять інші правопорушення. Будь-який вид насильства формує у дітей і підлітків такі особистісні і поведінкові риси, які роблять їх малопривабливими і навіть небезпечними для соціуму.

Найбільш несприятлива реакція на будь-яке насильство – це низька самооцінка та негативна особистісна установка, які закріплюють психологічні порушення, пов'язані з насильством. Особистість з низькою самооцінкою переживає практично постійне почуття провини, сорому та меншовартості, їй важко налагодити спілкування ровесниками та старшими.

Отже, на основі статистичних даних та проведеного в школі дослідження, яке вивчало особистісні аспекти респондентів щодо реагування на стрес та інші психологічні загрози ми виділили такі проблемні напрямки роботи в закладі, які вимагають вирішення найближчим часом:

- 1) розробка заходів із профілактики насильства серед дітей та молоді;
- 2) належне висвітлення проблеми насильства на зібраннях батьків та громади;
- 3) встановлення міжгалузевих контактів та алгоритму дій у випадку роботи з проявами насильства;

- 4) виявлення дітей та сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, та надання їм фахової підтримки;
- 5) організація реабілітації дітей, які зазнали насильства в сім'ї чи у школі;
- 6) проведення групових та індивідуальних занять для дітей з метою вирішення актуальної проблематики;
- 7) пропаганда здорового способу життя;
- 8) формування у учнів життєвих перспектив та соціальної нормативності поведінки;
- 9) робота психолога з педагогами щодо розвитку навичок конструктивного спілкування і продуктивного вирішення конфліктів;
- 10) проведення планових заходів у рамках Всеукраїнської акції «16 днів проти гендерного насильства».

У свої діяльності психологічна служба школи спирається на профілактичний підхід, здійснюючи за потребою розвивальну, корекційну та реабілітаційну роботу, при цьому найбільшу увагу звертаючи на побудову сприятливих, емоційно насичених контактів між дітьми та дорослими. Служба вважає, що продуктивне довірливе спілкування, узгоджена робота команди фахівців, вивірене планування у роботі з подолання насильства є основою та запорукою психологічного та соціального здоров'я у родині та соціумі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скривджена дитина: Наук.- метод. збірник. [Корнієнко І., Католик Г., Бабяк Т., Тарасевич О., Пачковський Ю., Католик О., Тихобаєва Г.]. – Львів: Ромус-Поліграф, 2005.
2. Становище дітей та жінок в Україні: ситуаційний аналіз / ЮНІСЕФ; Укр. ін.-т. соц. досліджень. – К., 2001.
3. Якубова Ю.М. Проблемні сім'ї: діти і батьки. Якубова Ю.М., Антонова-Турченко О.Г. – К., 1998.
4. Сім'я – простір без насильства. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://kuchka.info/simya-prostir-bez-nasylstva.html>

Тетяна Деркач, Олексій Деркач

ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА В КОЛЕДЖІ

Демократизація й гуманізація суспільних відносин зумовила необхідність перетворень в організації навчально-виховної роботи у вищій школі. Домінуючою стає професійна взаємодія викладача та студентів, що дозволяє формувати стосунки на основі співробітництва. Головною метою навчального закладу залишається виховання спеціаліста, впевненого у своїх силах та можливостях, що вміє майстерно налагоджувати професійні відносини, встановлювати діалогічну взаємодію з колегами та партнерами. Саме діалог сприяє розвитку навичок професійної взаємодії майбутніх спеціалістів, надає кожному студенту можливість висловитися й довести свою думку чи власне бачення проблеми.

Основною внутрішньою умовою діалогічного типу взаємин виступають взаємини між викладачем та студентом, які можна кваліфікувати як особистісні. Такий тип взаємин характерний для рівноправних партнерів у спілкуванні, що довіряють і позитивно ставляться один до одного. При цьому викладач приймає студента як цікаву інформативну особистість, орієнтується на його неповторну індивідуальність, створює умови для його саморозвитку, а студент вбачає у постаті педагога старшого друга, порадирика, авторитетну особу [1].

Діалог – з грецької «dialogos» - розмова між двома чи декількома особами. Вдаючись до діалогічної форми взаємодії, викладач має володіти технологією її організації. Насамперед, визначити, якою є мета діалогу та обрати форму спілкування, враховуючи особливості конкретної студентської аудиторії, обміркувати його тему та основну думку, обрати відповідні форму і стиль своєї поведінки, сформувати прийоми швидкої організації аудиторії і при потребі, способи привернення уваги до змісту заняття, залучення до активної роботи всіх студентів.

В організації діалогу важливе використання прийомів атракції (лат. *attrahere* – приваблювати), які передбачають легке сприйняття позиції людини, до якої сформувався емоційно позитивне ставлення (почуття симпатії, дружби, любові) [3]. Тож викладач, в першу чергу, має завоювати симпатії студентської аудиторії. Привітність, щирість, підбадьорення, заохочення, терпіння, співчутливість - все це формуватиме позитивне ставлення до викладача, забезпечить єдність співрозмовників, сприятиме знаходженню спільної точки взаємодії.

У сучасних умовах можливості застосування діалогічної взаємодії в навчальному процесі досить широкі. Викладачу під силу перетворити навіть найбільш традиційну форму навчальних занять в коледжі - лекцію - на діалог.

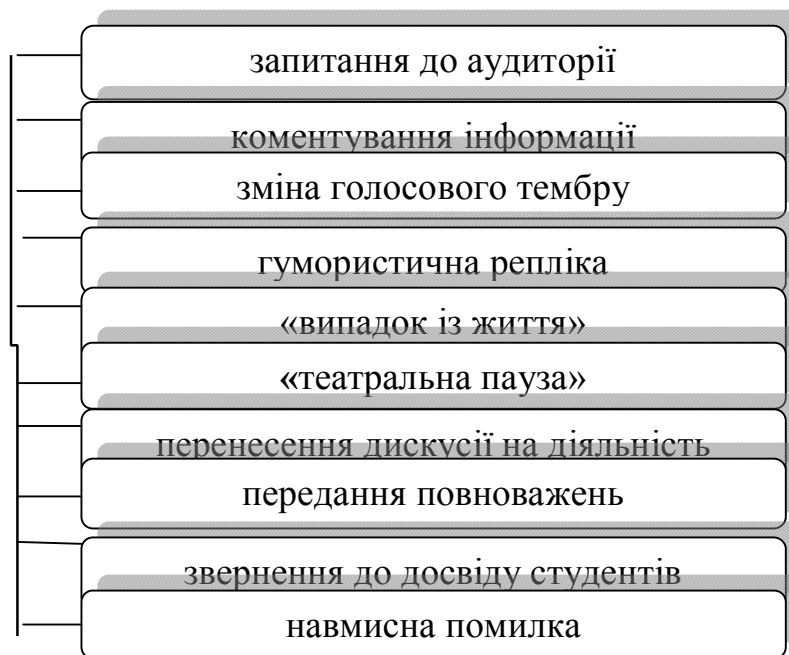

Рис. 1. Прийоми для активізації зустрічної активності студентів на лекційному занятті

Для діалогічної взаємодії з аудиторією викладачу необхідно широкого застосовувати під час заняття прийоми активізації зустрічної активності студентів, серед яких запитання, пропозиції до порівняння, звернення до минулого досвіду, тощо (Рис 1).

Важливою умовою високої ефективності застосування цих прийомів є вміння лектора слухати і чути, виокремлювати у розповіді студента раціональне зерно та надавати йому належної ваги. Проте, це лише орієнтовний перелік прийомів оптимізації діалогічної взаємодії, і кожен окремий викладач спираючись на свій власний досвід має свої, найбільш продуктивні типи діалогу, методи та прийоми впливу на студентську аудиторію.

Важливою вимогою організації ефективного діалогу на лекційному занятті є встановлення і підтримка його симетричності, що забезпечується особливим розподілом функціональних елементів взаємодії – зверненням, спонуканням, повідомленням. Зокрема, викладач має зосередитися на зверненні і спонуканні (спонукати студентів до спільної дії та взаємодії між собою). Під час організації діалогу педагогу слід дотримуватися діалогічної позиції, яка характеризується одночасним утримуванням у спільній діяльності зі студентами двох позицій (організатора і учасника) і взаємопереходами з позиції учасника в позицію організатора [5].

Проте, лектору слід пам'ятати і про те, що він зобов'язаний передбачити та відповідно підготувати себе до виникнення можливих бар'єрів діалогічної взаємодії – перешкод, що заважають реалізації діалогу або знижують його ефективність. Заважати продуктивному діалогу викладача і студента можуть упередження, антигуманістичний світогляд, апатія, байдужість, замкнений

спосіб життя, безкультурність, низький рівень інтелектуального розвитку, слабе володіння методологічними засобами мислення і спілкування, відсутність навичок соціального контакту, невміння планувати і організовувати колективну взаємодію тощо. Для подолання таких бар'єрів педагогу необхідно прикласти максимум зусиль, використати весь свій професіоналізм та досвід.

Отже, сучасна зміна соціально-економічних умов, переорієнтація цінностей та пріоритетів вимагає трансформації характеру та способів взаємодії між викладачами та тими, хто здобуває фахові знання. Викладач коледжу в процесі професійної підготовки повинен створити таку систему діалогічної взаємодії, в якій би студент одночасно мав можливість на неусвідомлюваному рівні приєднатися до мотиваційно-особистісної сфери спільної діяльності та отримати допомогу від педагога в самопізнанні, оволодінні методиками, прийомами, техніками та засобами професійної діяльності. При реалізації діалогічної взаємодії викладача та студента відбувається особистісно-професійне зростання майбутнього фахівця та простежується зміна взаємовідносин із викладачем від несвідомого наслідування до керованого самонавчання та успішної самостійної, професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн.2. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
2. Від викладання дисциплін – до освоєння наук: трансформація змісту, технологій освітньої діяльності та розвиток педагогічної майстерності: зб. матеріалів наук.- метод. конф. 31 січня 2013 р. – К.: КНЕУ, 2013. – 531 с.
3. Дичківська І. М. Основи педагогічної інноватики: навч. посіб. / Дичківська І. М. – Рівне: Зелент, 2001. – 222 с.
4. Долинська Л.В. Психолого-педагогічні умови ефективної взаємодії викладачів і студентів в умовах традиційної освіти. – Наукові записки Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України / За ред. академіка С.Д.Максименка. – К.: Главник, 2005. – Вип. 26, Т.2. – С.8-11.
5. Колток Л. Шляхи та засоби реалізації педагогічного дискурсу у вищій школі // Вища освіта України. – 2007. – №2. – С.77-83.
6. Мороз О.Г. Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки / О.Г. Мороз, О.С. Падалка, В.І. Юрченко; за ред. О.Г. Мороза. – К.: НПУ, 2006. – 206 с.

Людмила Дивнич

«ЗАЛИШИВШИ ТУМАН, МИ СТАНЕМ СЕРЕД НЕБА...»

Час неупинно прямує вперед, і попри будь-які зовнішні і внутрішні катаклізми людина все ж знаходить у собі сили долати такий непростий шлях: із минулого – у майбутнє, від народження – до смерті. Інколи лише велике горе, втрата найдорожчої людини або раптовий діагноз, який звучить як вирок, умить змінюють все навколо, висвітлюючи найголовніші життєві цінності, найзаповітніші мрії, справжні бажання. І тоді те, навколо чого вирувало життя, стає нікому не потрібною метушнею, а те, про що нібито ніколи не думалося, постає у своїй величі як справжній сенс існування.

Ставлення суспільства до інвалідів є певним мірилом його цивілізованості.

Багаторічний досвід роботи в закладі інтернатного типу дає змогу стверджувати, що особливість роботи соціального педагога з дітьми-інвалідами полягає у створенні таких соціально-педагогічних умов, які сприятимуть досягненню ними своїх життєвих цілей, реалізації та адаптації в соціумі. Виходячи з цього, соціально-педагогічна діяльність виконує три соціальні функції: сприяння підвищенню рівня соціальної адаптації; профілактика явищ дезадаптації; сприяння соціокультурному розвитку.

Доля дітей з проблемами здоров'я значною мірою залежить від позиції сім'ї. Зіткнувшись з фактом дитячої недуги, сім'я переживає кризу. У цьому випадку можна виділити три типи сімейної кризи: криза діагнозу: шок при повідомленні; криза цінності: розчарування очікувань батьків, відчуття провини; криза дійсності: матеріальні труднощі; агресивність чи апатія дитини та інше.

Виходячи з цього, в роботі з сім'єю визначаємо завдання, які полягають у наступному: вивченні психологічного клімату сім'ї; виявленні соціально-психологічних ресурсів; налаштуванні здорової сімейної комунікації; наданні освітньо-інформаційної допомоги.

Соціальний педагог, працюючи з сім'єю, може використовувати наступні прийоми та техніки: емоційне зараження, навіювання, переконання, художні аналогії, міні-тренінг.

Психологічна допомога може бути спрямована на регуляцію емоційного стану індивіда, профілактику можливих психологічних ускладнень, корекцію несприятливих психологічних станів.

Допомогу можна вважати успішною, якщо вдається зняти гостру тривожність, напругу, агресивність, коли з'являється нове розуміння даної проблеми і починає розвиватися адаптивна реакція.

Стратегія соціально-педагогічного супроводу сім'ї, в якій є хвора дитина, включає такі основні напрями: 1. Допомогти батькам зрозуміти, що хвору дитину не слід сприймати як погану, вона просто має певні відмінності. 2. Дати зрозуміти родині, що вона у світі не єдина зі своєю проблемою. Ознайомити з родиною зі схожою проблематикою. 3. Проводити консультації, у ході яких пропагувати та рекомендувати послуги різноманітних соціальних служб, медичних закладів. Ознайомлювати з правовим становищем хворої дитини. 4. Допомогти батькам побачити реальні можливості дитини і спрямувати всі сили на її розвиток у ході належного догляду за нею, виховання та навчання. 5. Соціально-педагогічний супровід сім'ї, де є дитина з інвалідністю, вести на основі плану реабілітації хворого, складеного спільно з дитячим лікарем.

Визначимо напрями роботи з дітьми з обмеженими функціональними можливостями: 1. Вивчення соціально-психологічних особливостей осіб з обмеженими можливостями. 2. Проведення психологічного консультування дітей-інвалідів з особистісних проблем. 3. Здійснення психолого-педагогічної корекційної роботи. 4. Організація консультпунктів для рідних дітей-інвалідів з юридичних, правових, психолого-педагогічних питань. 5. Робота з конфліктними ситуаціями у сімейних стосунках. 6. Формування в освітньому закладі здорової суспільної думки до інвалідів та їх сім'ї. 7. Розвиток потенційних творчих можливостей дітей-інвалідів. 8. Організація культурно-дозвільної діяльності дітей-інвалідів. 9. Здійснення профорієнтаційної роботи. 10. Координація роботи з різними соціальними інститутами, що опікуються проблемами дітей-інвалідів у суспільстві.

Варто пам'ятати, що захищаючи гідність інвалідів, ми захищаємо своє людське обличчя. Практика показує, що інваліди можуть, хочуть бути і стають повноцінними і високоефективними членами суспільства, відмінними фахівцями, політиками, економістами, соціально активними і життєствердними людьми, які надихають багатьох, в тому числі і абсолютно здорових членів нашого суспільства. Прикладом може слугувати Вікторія Капуловська, вихованка 10 класу Звенигородської школи-інтернату–спортивного ліцею, яка також має проблеми зі здоров'ям, але водночас є творчою, непересічною особистістю. Ось рядки з її вірша «Особисте»: «Залишивши туман, / Ми станем серед неба. / Заплутані в обман... / Та жити ж якось треба! / Там вдалині міста, / А тут притихло море... / Ця сповідь не проста, / В мінорі – ля, фа, до, ре... / Ненависть кине вкрай, / І заблукає совість. / Мажорний мій розмай – / Моя остання повість. / Коли ж поглине сум, / Я стану край віконця. / І від мінорних дум / Зайде осіннє сонце.»

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борщевська Л. В., Зіброва А.В., Іванова І.Б. та ін. На допомогу батькам, що мають дітей з особливими потребами. - К.: Український інститут соціальних досліджень, 1999.- 79с.
2. Капська А.Й. Технології соціально-педагогічної роботи / А. Й. Капська. – К., 2000. – 371 с.
3. Методи та технології роботи соціального педагога : [навчальний посібник] / Автори-укладачі: С. П.Архипова, Г.Я.Майборода, О.В.Тютюнник. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – С. 370-389.
4. Шакурова М. В. Методика и технология работы социального педагога: учеб. пособие для студ. вузов / М.В. Шакурова. – М.: Академия, 2002.-266 с.

Інна Кравченко, Катерина Музиченко

ТЕРАПІЯ МИСТЕЦТВОМ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ТРАВМАТИЗАЦІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кожна людина і дитина, зокрема, може опинитися у складних життєвих ситуаціях, що пов'язані з соціальними умовами, незалежними від неї причинами і, відповідно, буде потребувати допомоги та захисту з боку інших людей.

Складні життєві ситуації в дошкільному віці можуть бути пов'язані з утратою одного з батьків; проживанням в малозабезпеченій сім'ї або на території збройних конфліктів; знаходженням в зоні стихійного лиха, екологічної та техногенної катастрофи; інвалідністю, недоліками психічного чи фізичного здоров'я; насиллям.

Основною метою роботи з дітьми, які опинилися в складних життєвих ситуаціях, є: навчання дітей життєво-важливим умінням та навичкам; формування в них здібностей до збереження стану психічного благополуччя і його прояву в адекватній поведінці при взаємодії із зовнішнім світом; навчання прийомам і способам виходу з критичних ситуацій, технікам, що дозволяють мінімізувати негативні наслідки стресу; розвиток якостей, що дозволяють будувати успішні стосунки з іншими (сенситивності, емпатії, толерантності, відповідальності); створення умов для накопичення досвіду вирішення складних ситуацій.

На початковому етапі роботи з дітьми, які перебувають у складних життєвих ситуаціях, важливим є збір інформації про соматичне, психічне, соціальне здоров'я дитини. В зв'язку з цим використовуються спостереження, бесіди, аналізи продуктів діяльності, анкетування, тестування. Далі визначається вид (психолого-педагогічна, медична, соціальна) та ступінь необхідної допомоги.

Характерними рисами дітей, які потрапили в складні життєві ситуації, є психічне напруження, страхи, відчуття небезпеки. Ми використовуємо сенсорну кімнату як ресурс для корекції емоційного стану дітей. В ній проводяться сеанси арт-терапії – зцілення мистецтвом.

Арт-терапія у широкому значенні включає в себе: ізотерапію, бібліотерапію, імаготерапію, музикотерапію, вокалотерапію, кінетотерапію.

Різні варіанти арт-терапії дають можливість самовираження, самопізнання й дозволяють особистості піднятися на більш високий щабель свого розвитку.

При арт-терапії дітям пропонується завдання на довільну тему з самостійним вибором матеріалу. Як один із варіантів використовуються уже існуючі витвори мистецтва (картини, скульптури, малюнки, календарі) для їх аналізу та інтерпретації. У практичній роботі з дітьми відомі два способи використання арт-терапії – директивний (спрямовуючий) і недирективний (розвиваючий). У більшості випадків ці два способи доцільно поєднувати. Дитині задається тема роботи і надається свобода в експериментуванні і у пошуку найбільш адекватної форми її вираження.

Використовуючи музикотерапію, пропонуємо витвори класичної музики – Баха, Ліста, Шопена, Рахманінова, Бетховена, Моцарта, Чайковського, Шуберта тощо. Дітям пропонуються види роботи, направлені на організацію умінь слухати музику. Причому, збільшення часу слухання музики від 3-5 хвилин до 30 хвилин потребує спеціально розробленого прийому організації дітей.

Тривале слухання музичного твору дозволяє дітям не тільки розуміти його зміст, а й відчувати різного роду переживання, прислуховуватися до своїх відчуттів, встановлювати емоційний стан внутрішньої рівноваги, радості, зняття напруги. Працюючи з дітьми, які перебувають у складних життєвих ситуаціях, наприклад, при прослухованні спокійної музики, яка викликає приємні відчуття, пропонуємо дитині подумати про ситуацію, яка викликає у неї страх, тривогу чи інший негативний стан.

Музикотерапія може поєднуватися з арт-терапією, дітям пропонується зобразити на аркуші паперу те, що вони уявили під час прослуховування музичного твору, за допомогою різних художніх матеріалів втілити свої думки.

У поєднанні з музикотерапією застосовуємо ароматерапію. Сеанс триває 20-30 хвилин. Курс ароматерапії (від 10 до 20 сеансів) призначений для ослаблених, пригнічених чи, навпаки, надто збуджених дітей. Приміром, пахощі лаванди і розмарину діють заспокійливо і усувають стан стресу, запахи лимона і евкалипта збуджують нервову систему і підвищують працездатність. Ефірна олія садового чебрецю чудово діє на вегетативну нервову систему. Мігрень і нудота відступають при вдиханні пахощів м'яти. Тривале вдихання лаванди забезпечує снотворний ефект, як і ромашки, валеріани, тім'яну, фенхеля і меліси. Ефірні олії базиліка, коріандру, дягеля, майорану, петрушки, евкалипта тонізують, а фіто-композиції з базиліка, коріандру, розмарину, м'яти, тім'яну і вербени створюють пахощі, що чудово діють на Perezbudzheny

нервову систему. Настоянка верби знімає напругу, дратівливість, плаксивість, жалість до себе, приводить людину у стан рівноваги. Настоянка гостролиста зменшує злостивість.

Щоб перевірити, чи підходять ефірні масла дитині, досить втерти кілька крапель у скроні, до області щитовидної залози. При позитивній реакції настає приємне почуття розслаблення м'язів.

Прекрасно, якщо дитині надається можливість спілкування з тваринами. Вони можуть «працювати» психотерапевтами і допомагати впоратися зі страхами й почуттям непотрібності й самотності, які часто переживають діти дошкільного віку в ситуаціях життєвої кризи.

Дуже важливо знайти спільні теми для ведення діалогу, відвертих бесід, таких як «Мої сновидіння», «Моя таємниця», «Незакінчена справа» та ін. Вербалізація емоційного стану, словесний опис емоційних переживань викликають позитивне відношення до того, хто розмовляє з дитиною та готовий до співчуття. Проте, якщо дитина залишається замкненою і не включається в розмову, можна запропонувати відповіді на запитання ляльці, або використовувати в розмові улюблений персонаж дитини.

«Занурення» в проблему дитини викликає ефект розширення відновлювальних можливостей особистості, можливість керування різними психічними, психофізіологічними та фізіологічними можливостями дитини.

Загалом, на увагу заслуговують всі засоби, що заповнюють життя дитини позитивними емоціями, новими враженнями, долають наслідки різного роду травматизацій і сприяють розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бретт Д. Жила-была девочка, похожая на тебя: психотерапевтические истории для детей - М.: Независимая фирма «Класс», 2005. - 224с.
2. Василюк Ф.Е. Психотехника переживания. - М., 2009.
3. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З.Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За ред. О.М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 255 с.
4. Пергаменщик Л.А., Гончарова С.С., Яковчук М.И. Преодоление психологических травм. - МН.: НИО, 1999.
5. Фесюкова Л.Б. Воспитание сказкой: Для работы с детьми дошкольного возраста / Ил. З.А. Курбатовой, Н.М. Стариковой, Ю.А. Модлинского, М.Ф. Шевченко. – М.: ООО «Фирма «Издательство АСТ»; Харьков: Фолио, 2000. – 464 с.

Олексій Кравченко

РОЗВИТОК КОНСТРУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні постає багато актуальних питань, які необхідно вирішити, щоб країна змогла стати в один ряд з високорозвиненими, культурними, демократичними державами, претендувати

на достойне місце в світі щодо розвитку освіти, утвердити ставлення до неї як до повноправного суб'єкта європейської, а, головне, прогресивної спільноти.

Потрібно знаходити, виховувати, стимулювати власні молоді, енергійні сили, цінувати і сприяти самоактуалізації і саморозвитку професіоналів, знавців своєї справи, підтримувати і заохочувати умілих керівників, менеджерів освіти, налаштовувати, переконувати їх в доцільності нових діалогічних (не авторитарних) підходів в роботі з учасниками навчального процесу.

Професійним обов'язком вчителя є навчання дітей, вирішення цілого комплексу світоглядних проблем шкільного рівня. Але в діяльності вчителя значною мірою виявляються і загальні функції менеджера. І, хоча їх, тобто, вчителя і менеджера, не можна повністю ототожнювати, адже менеджер (від англійського «manage» – керувати) – це співробітник компанії, основним завданням якого є управління іншими співробітниками, а також ключовими ресурсами компанії, та все ж функцій і задач керівника, управлінця у шкільного вчителя достатньо. Спроби перенести без змін досвід іноземного менеджменту в практику нашої дійсності, з певних причин, не дали очікуваних результатів. Існує актуальна потреба його переробки, адаптації і впровадження з урахуванням специфіки національних традицій, менталітету, законодавчої бази освіти, професійної спрямованості та інших факторів.

Концепція освітнього менеджменту дозволяє реалізувати особливий підхід, відповідно до якого педагогам повинна надаватися допомога з боку керівників шкіл, органів освіти, щоб учні мали всі умови для успішного навчання, виховання та розвитку.

Якими якостями повинен бути наділений справжній керівник, «менеджер» від освіти? Проведене опитування вчителів і учнів показало, що на першому місці в рейтингу ціннісних якостей керівника виділяють справедливість, порядність та чесність (76%), на другому місці - розуміння життєвих проблем, людяність, доброта (25%), на третьому - вміння організувати роботу, управлінська компетентність (24%), на четвертому - вимогливість (4%).

Представники американської школи менеджменту М. Вудкок та Д.Френсіс узагальнили результати багаторічних досліджень в галузі управління персоналом і склали перелік найбільш важливих якостей керівника. Цей перелік може стосуватися і менеджерів освіти: 1. Здатність управляти собою. 2. Розумні особисті цінності. 3. Чіткі особисті цілі. 4. Спрямування на постійний особистий ріст. 5. Навички вирішувати проблеми. 6. Винахідливість та здатність до інновацій. 7. Висока здатність впливати на оточуючих. 8. Знання сучасних управлінських підходів. 9. Здатність керувати. 10. Вміння навчати та розвивати підлеглих. 11. Здатність формувати та розвивати ефективні робочі групи.

Російський психолог Л.І.Уманський також запропонував 10 якостей здібного організатора: 1. Практичність розуму. 2. Товариськість. 3. Активність. 4. Ініціативність. 5. Наполегливість. 6. Самовладання. 7. Працездатність. 8. Спостережливість. 9. Організованість. 10. Самостійність.

Саме досвідчений керівник – менеджер, який вільно, активно використовує і задіює ці якості, в змозі організувати найсприятливіші умови для навчання та активної самостійної розумової діяльності особистості.

Існує об'єктивна потреба у розвитку діалогових методів навчання, їх практичному застосуванні. Як відомо, глибоке усвідомлювання матеріалу і творче його використання досягається учнем завдяки задіянню вчителем діалогічних методів.

Діалог розуміється і як гуманний засіб взаємодії, і як вид спілкування, що є засобом самовираження та самореалізації особистості, і як механізм саморозкриття індивідуальності учнів, і як усвідомлений запит однієї сторони до іншої. Це певний принцип «живих», природніх суб'єктних відносин у педагогічному процесі, спосіб діалогічної взаємодії в умовах особистісно-орієнтованої освіти, певна форма навчання.

Діалогічна взаємодія являє собою спеціально організовану діяльність, у процесі якої суб'єкти взаємодії обмінюються інформацією, світоглядними концепціями і особистісним досвідом. Вона надає можливості створювати на уроці особистісно-розвивальну ситуацію.

До умов діалогічної взаємодії, за Д.А. Єршовим, відносяться: психологічна готовність учасників до діалогічної взаємодії (включає установку на зустріч з позицією іншого, потребу в обміні особистісними смислами); наявність єдиного смислового простору, в якому перебувають учасники діалогічної взаємодії та їх позиція в діалозі; наявність безоціночної позиції по відношенню до інших учасників діалогічної взаємодії і їх позицій в діалозі; змістовна неоднозначність (зміст, навколо якого будується взаємодія, повинен мати багатозначний характер, спонукати суб'єктів освітнього процесу до формування та висловлення різних позицій); особистісна значущість змісту обговорюваної інформації для учасників діалогічної взаємодії; опора на особистісний досвід учасників діалогу.

Головне завдання діалогічної взаємодії – соціально-психологічне забезпечення ефективного педагогічного процесу, швидке і правильне розв'язання навчально-виховних питань, налаштування позитивних і продуктивних взаємовідносин між учителем і учнем, учнем і батьками, батьками і школою, адміністрацією і всіма суб'єктами навчального процесу, в результаті чого мають покращитись умови праці, навчання, виховання, саморозкриття особистості.

Таким чином, сучасна школа, на мій погляд, потребує суттєвих змін, які повинні бути закладені в дієвій системі, стратегії осучаснення освіти, і повинні сприяти розвитку особистісних творчих якостей як педагога, так і учня на основі їх ефективної діалогічної взаємодії, котра на основі новітнього компетентного освітнього менеджменту буде націлена на забезпечення сприятливих умов ефективної роботи освітнього закладу, кожного учасника освітнього процесу, забезпечення мотивів та стимулів їхньої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвили Ш.А. Личностно–гуманная основа педагогического процесса.

– Мн.: Университетское, 1990. – 560 с.

2. Бараева О.Ю. Стратегическая деятельность директора школы.- Н.Новгород: МП "Балахинская типография", 1994. – 71 с.

3. Знаков В.В. Субъект-объектный и субъект-субъектный типы понимания высказываний в межличностном общении // Психология индивидуального и группового субъекта / под ред. А.В. Брушлинского, М. И. Володиковой. М., 2002.

4. Ляудис В. А. Структура продуктивного учебного взаимодействия // Психолого-педагогические проблемы воздействия учителя и учащихся. - М., 1980.

5. Менеджмент і менеджер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [br.com.ua/referats/Pedagogica/...](http://br.com.ua/referats/Pedagogica/)

6. Менеджмент в освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.br.com.ua/referats/Pedagogica/121884.htm>

7. Сучасний освітній менеджмент: профанація чи впровадження? - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/school_today/3980/

Світлана Кучман

ДОСВІД СКОРОДИСТИЦЬКОЇ ШКОЛИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ЯК ВІДПОВІДЬ НА СУЧАСНІ ГУМАНІТАРНІ ЗАПИТИ

Наша школа — це заклад для тих, хто прагне до неможливого, має сміливі плани й надії, пізнавальний романтизм, це простір для дитини, в якому вона не готується до життя, а повноцінно живе. У Школі Життєтворчості, як ми її назвали, спрацьовують не стереотипи й упередження, а здоровий глузд і прагматизм. Замість традиційної школи ми створили школу не функціонування, а розвитку, заклад з особистими традиціями.

Основна мета діяльності Скородистицької загальноосвітньої школи - Школи Життєтворчості – це функціонування педагогічної системи, що готує національно-свідому, конкурентоспроможну особистість, яка чітко орієнтується у сучасних реаліях і перспективах соціокультурного буття, усвідомлює свою приналежність до держави Україна і до світової цивілізації. Місія закладу вбачається в тому, щоб стати інтелектуальним, духовним і культурним центром становлення особистості.

Розроблена концепція школи опирається на такі основні положення:

- сучасний зміст та організації навчально-виховного процесу;
- формування інтелектуального і культурного потенціалу, забезпечення умов для самовдосконалення особистості та її творчих здібностей;
- забезпечення випускникам Школи Життєтворчості обсягу наукових знань на рівні державних стандартів базової загальної освіти;
- формування в учнів цілісної картини світу, духовності, культури особистості, розвиток креативного мислення;

- відмова від політизації навчально-виховного процесу, нав'язування школі ідеологічних догм і доктрин окремих партій, організацій, рухів тощо;
- організація навчально-виховного процесу на основі максимального врахування і розвитку індивідуальних здібностей, талантів, обдарованості дітей;
- автономність Школи Життєтворчості у виборі форм і методів навчання і виховання;
- надання учням можливості реалізовувати свої потреби демократичним шляхом, об'єднуватися в добровільні демократичні дитячі організації, де пріоритет надається загальнолюдським моральним та духовним цінностям.

Ефективний розвиток Школи Життєтворчості забезпечується створенням відкритого виховного простору, педагогічним проектуванням, впровадженням допрофільного навчання, залученням учнів до розвитку творчих здібностей через інфраструктуру шкільного життя.

Школа Життєтворчості має два ступені освіти: початкову і основну, які функціонують разом, тісно пов'язані.

Пріоритетними у початкових класах є навчальні, розвивальні, виховні, оздоровчозбережувальні функції. Основна школа надає базову загальну середню освіту, формує у школярів усвідомлений вибір і реалізацію форми подальшого отримання освіти.

Між ступенями забезпечується єдність, взаємозв'язок, наступність і послідовність мети, змісту, методів, засобів, форм навчання і виховання.

Індивідуалізація і диференціація навчання реалізується за такими показниками: змістом освіти, здібностями і творчими можливостями кожного учня (інтегровані курси, гурткова робота, секції МАН, творчі конкурси), індивідуальним стилем навчання (різний темп, вимоги, методи, об'єм матеріалу тощо).

Зміст освіти ґрунтується на положеннях, визначених Концепцією загальної середньої освіти, конкретизується через навчальний план, який унормовує основні параметри організації навчально-виховного процесу - його тривалість, розподіл часу за роками навчання, освітніми галузями, інваріантною і варіативною складовими тощо.

Робочий навчальний план школи складається у відповідності до Типових навчальних планів, затверджених Міністерством освіти і науки України; структура навчання відповідає нормам та знаходить вираження через стандартні уроки у 1-4 класах та уроки-тріади 3x30 хвилин для учнів 5-9 класів. Типологія та структура тріад розроблена вчителями навчального закладу, відповідно видані методичні рекомендації для проведення тріад із різних предметів та методичні посібники із проведення тріад інтегрованих курсів: алгебри та економіки; біології та екології; світової літератури та культури; української мови, етики та ділового етикету.

Зміст освіти формується з урахуванням наступних пріоритетів: упровадження сучасних педагогічних технологій, зокрема проектного навчання; формування системи національного виховання «Крок за кроком до життєвої компетентності»; творче оволодіння основами знань і способами мислення з новими світоглядними орієнтирами; комп'ютеризація освіти; психологізація освіти; забезпечення допрофільного навчання.

Діагностуються та оцінюються досягнення учнів у різних видах діяльності та розвитку.

Використовуються традиційні й інноваційні форми організації навчально-виховного процесу. Створюється атмосфера для задоволення потреб учнів у пізнавальній діяльності, самовираженні та самоутвердженні. Взаємини між учасниками навчально-виховного процесу будуються на основі глибокої поваги до людської гідності, не допускається будь-яке приниження особистості. Створено та затверджено Правила співпраці учасників навчально-виховного процесу Школи Життєтворчості

Учні беруть активну участь у вирішенні виховних і навчальних завдань, в організації дозвілля. У Школі Життєтворчості активно функціонує дитяче самоврядування «ШАРМ» - школа активного розвитку молоді, діяльність якого має гуманний, демократичний характер.

Демократичні права учнів поєднуються з обов'язками оволодіння основами наук, дотримання дисципліни, дбайливого ставлення до громадського майна, природи та навколишнього середовища, обов'язком відповідальності та добросовісності.

Допрофільне навчання спрямоване на набуття старшокласниками навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності природничо-математичного спрямування, розвиток їхніх інтелектуальних, творчих, моральних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти.

Серед найближчих перспектив розвитку закладу варто підкреслити наступні:

1. Відпрацювання і удосконалення практичної реалізації підходу, що забезпечує орієнтацію на індивідуалізацію, соціалізацію учня, можливість його подальшої професійної підготовки з урахуванням регіональних потреб ринку праці;

2. Забезпечення неперервності допрофільної підготовки;

3. Взаємодія Школи Життєтворчості з установами позашкільної освіти, розширення мережі факультативів, спецкурсів, гуртків, клубів за інтересами тощо, організація співпраці із закладами середньої та вищої професійної освіти.

Зміни у змісті і структурі загальної середньої потребують вирішення проблем підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про особистісне й професійне зростання.

За принципами діяльності Школи, педагог, втілюючи гуманітарну природу своєї професії, не обмежується оцінкою навченості учнів, він стимулює їхні особисті досягнення.

Оцінювання праці вчителя організовується так, щоб сприяти розвитку і саморозвитку. Атестація педагога як форма виявлення рівня його кваліфікації має стати, за принципами, проголошеними у закладі, більш демократичною, спонукати вчителя до професійного вдосконалення.

Школа Життєтворчості будує свою діяльність на принципах самоврядування, гласності і демократії. Навчальний заклад має Статут, у якому визначено мету і завдання, організаційну структуру, норми і правила життя колективу, права і обов'язки його членів. Маємо свій прапор, гімн, герб, емблему, значки навчального закладу, власні шкільні щоденники.

У відповідності до філософії закладу, за результати, досягнуті у навчально-виховному процесі, відповідають педагоги та адміністрація, батьки та учні Школи.

Система управління закладом представлена утіленням принципів нової етики — партнерським, рівноправним стилем відносин, відмінним від декларативного спілкування. Серед форм і методів контролю відмітимо спрямування на допоміжний, запобіжний контроль, на підвищення компетентності, зміщення акцентів на кінцевий результат. Моніторинг ефективності діяльності усіх суб'єктів освітнього процесу стає однією з форм допомоги в роботі учителя та учня.

Важливими умовами успішної реалізації концепції діяльності Школи є: належне науково-методичне забезпечення всіх сторін педагогічного процесу; використання результатів діагностики та прогнозування діяльності суб'єктів освітнього процесу; визначення дієвого механізму узагальнення і вивчення педагогічного досвіду; упровадження у практику роботи досягнень педагогів школи, педагогічної науки загалом.

Сучасний стан розбудови національної освіти, в основу якого покладено пріоритет загальнолюдських цінностей, передбачає досягнення для юних громадян України того рівня освіти й освіченості, який відповідав би належним міжнародним стандартам, сприяв органічній інтеграції українця у світову родину високоцивілізованих держав. Школа Життєтворчості прийняла цей гуманітарний виклик сучасності та готова до творчого діалогу з освітянами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авер'янов Н. Українознавчі основи виховання особистості // Рідна школа. – 2000. – № 10. – С. 5.
2. Бурдун В. Взаємодія сім'ї і школи в трудовому вихованні підлітків // Рідна школа. – 2003. – № 12. – С. 35-36.
3. Інноваційний потенціал проектної діяльності у навчальному закладі: Практико орієнтований збірник / За загальною редакцією О.А. Федоренка, І.Г. Єрмакова. – К. 2006. – 242с.
4. Проектна діяльність у ліцеї: компетентісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520с.
5. Проектний підхід до компетентісно спрямованої освіти: Науково-методичний збірник/ За науковою редакцією канд. істор. наук І.Г. Єрмакова, канд.

Людмила Луніна

ОБРАЗОТЕРАПІЯ В РОБОТІ ШКІЛЬНОГО ПСИХОЛОГА

Існує багато шляхів, які допомагають дорослому пізнати, зрозуміти і допомогти вилікувати свій внутрішній світ та внутрішній світ дитини. Один із них, арт-терапія, є незвичним поєднанням творчості, мистецтва та елементів психотерапії.

Арт-терапія – це розвиток особистості, лікування душі за допомогою залучення людини до мистецтва. Арт-терапевтичні техніки дають змогу вихованцю самостійно висловлювати свої почуття, потреби, мотивацію своєї поведінки, діяльності, спілкування, що необхідно для його повноцінного розвитку та пристосування до навколишнього середовища. Через малювання або інший вид творчої діяльності дитина може «виплеснути» негативні емоції або поділитися позитивними. Тому ще під час становлення сучасної психологічної науки багатьма фахівцями використовувалися малюнки для вивчення несвідомих процесів.

Зупинимось детальніше на одному з напрямів арт-терапії – образотерапії.

Справжні спонуки особистості часто ховаються від свідомості за допомогою різних психологічних захистів. Але, як говорить східна мудрість: «Один малюнок коштує тисячі слів». Популярність проєктивних технік пояснюється тим, що вони прості у використанні. Діють дбайливо і, в обхід психологічному захисту, звертаються відразу до глибин особистості, виказуючи приховані від свідомості причини внутрішнього конфлікту. Для клієнта це спосіб пізнання себе, можливість відкрити індивідуальність та унікальність власного внутрішнього світу через творчість, доторкнутися до свого емоційного стану і висловити назовні свої переживання, звільнитися від тяжкості минулого, яке не дає можливості жити в сьогоденні і рухатися в майбутнє. Таким чином клієнту вдається знайти вихід зі скрутної ситуації, звернутися за допомогою до своєї підсвідомості, виявити ресурси, розкрити свій потенціал.

Образотерапія включає в себе живопис, графіку, скульптуру, різьблення, інсталяцію, створення виробів із тканини, ниток тощо.

Розглянемо найпоширеніші види образотерапії.

Колаж. На нашу думку, це один із найпростіших видів образотерапії як у роботі з групою, так і в індивідуальній роботі. Дозволяє швидко побачити глибинну суть проблеми, виявити переживання і несвідомі програми, витіснені аспекти, причини внутрішнього конфлікту; сприяє швидкому згуртуванню групи, дозволяє створити атмосферу довіри та інтересу до самопізнання. Урізноманітнює арсенал використовуваних методів для тренера, адже дозволяє йому створювати свої авторські завдання. Ця техніка має явну перевагу в роботі

з дітьми та дорослими, котрі відчувають певні труднощі у вираженні своїх переживань за допомогою слів. Викликає не спротив, а, навпаки, інтерес. Надає широкий діагностичний матеріал, має терапевтичний ефект.

Застосовуючи техніку колажа на початкових етапах роботи, при перших зустрічах, ми даємо можливість одразу досягти хороших результатів, формуємо позитивну установку на подальшу творчу діяльність. Колаж дозволяє клієнту відчути себе «творцем» свого життя, а не «жертвою обставин». У виконавця колажу не виникає напруження від того, що він не має гарних художніх здібностей, саме тому клієнт від самого початку роботи налаштований на успіх, позитив. Терапевтичний ефект цієї техніки дозволяє висловити своє ставлення до травмуючої ситуації, перенести на папір і проявити в символічній формі за допомогою різних картинок свої почуття і переживання, які можуть мати відношення як до справжнього моменту, так і до минулого пережитого емоційного досвіду. Процес створення колажу дає змогу подивитися на свою проблему збоку і знайти ресурси і способи для її вирішення.

Колаж створюємо із газетних та журнальних вирізок, фотографій, кольорового паперу. Тематика колажів досить широка: «Мій настрій», «Я і мої батьки», «Я і колектив», «Я в майбутньому», «Моя мрія» тощо. Якщо колаж має позитивний зміст, спрямований на майбутнє, його варто розмістити на видному місці – таким чином він діє на підсвідомість, керуючи нашою поведінкою для реалізації мрії чи позитивних змін.

Наступними ідуть техніки, в основі яких лежить малювання: портрет, настрої, малюнок по колу, груповий малюнок, асоціативні і вільні малюнки, подарунки, малювання автопортретів на спільному аркуші; малювання емоційного спектру переживань; малювання музики, що прослуховується, та власних емоцій, викликаних нею. Малювати можна чим завгодно, але слід пам'ятати, що людині у стані напруги краще використовувати крейду, тому що фарби, які розтікаються, можуть спровокувати наростання тривоги. А крейду легше контролювати, і клієнт переносить це відчуття в життя. Якщо ж клієнт надто критикує себе - використовуйте акварель – це допоможе зняти внутрішні бар'єри. Малювання на тканині, губкою, пальцями, долонями підвищує потребу в активності й реалізації моторних та емоційних можливостей, допомагає в самопізнанні. Акт малювання яскраво виражає сутність особи, сприяє відображенню майже всіх видів її підсвідомих процесів, зокрема жахів, конфліктів, мрій.

Ліплення та скульптура. Їх варто використовувати у випадку проживання емоцій гніву, болю, образи. Запропонуйте пластилін, глину, солоне тісто. Вони також передбачають корекцію рухових, пізнавальних, творчих можливостей клієнта.

Тематичні проєктивні графічні тести. Проєктивні графічні тести – це, передусім, робота з невербальним матеріалом. Ми використовуємо в роботі такі загальновідомі методики як «Неіснуюча тварина», «Дім. Дерево. Людина», «Малюнок сім'ї», «Баранчик у плящі». Адже вони є легкими й швидкими у застосуванні, інформативними. А ще - проєктивні малюнки «Мій клас»,

«Школа тварин». Останній, зокрема, є досить дієвим у діагностичній роботі, оскільки усуває компонент соціального очікування, знімає правила й обмеження, що дає змогу реально оцінити психічний та емоційний стан дитини. А вже за результатами обробки даних проєктивних методик відбувається планування та проведення корекційно-розвивальної роботи у співпраці з учителями, класними керівниками.

Ще один вид арт-терапії – спицетерапія (плетіння спицями чи гачком). Так, ще в II ст. до н.е. у древніх китайських трактатах, присвячених медицині, про плетіння говорили як про одну з оздоровлювальних практик. Мудреці стверджували, що вправи за участю рук та пальців гармонізують тіло та розум, підвищують здатність до запам'ятовування, вміння концентруватися. Сучасні дослідження підтверджують, що на кистях рук розміщено багато рефлекторних точок, від яких ідуть імпульси в центральну нервову систему. Роблячи масаж певних точок, ми таким чином діємо на внутрішні органи, з цими точками пов'язані. Крім того, рукоділля гарно заспокоює, адже коли людина автоматично повторює одні й ті ж рівномірні рухи, у неї виникає так званий синдром монотонії, коли психіка працює в так званому «полегшеному режимі» - понижується тону м'язів та нервової системи, уповільнюється сердечний ритм, падає артеріальний тиск. Відбувається повноцінний відпочинок, який запобігає зношуванню нервових клітин.

Захоплення творчістю створює в головному мозку позитивне збудження, а позитивні емоції підсилюють його потенціал. Збудження пригнічує механізм виникнення стресу і примушує весь організм працювати в рівному, комфортному для здоров'я ритмі. Щоправда, існує й протилежна думка, що плетіння - робота нервова, нитки плутаються, петлі спадають, який там спокій! Проте не варто впадати у відчай – практична робота та прості схеми на початку роботи подарують віру у власні сили. До речі, спочатку плетіння було не жіночим хобі, а суворим чоловічим ремеслом, і плели чоловіки не светри та серветки, а риболовецькі сіті та сіті для полювання. Також плетіння було розповсюджене серед монахів - як справа, що дозволяла і руки зайняти, і не відволікатися від роздумів та молитви. До слова, прихильником в'язання був Микола Васильович Гоголь; за згадками сучасників, коли Гоголь писав свої «страшні» повісті, наприклад, «Вія», він, щоб заспокоїтись, в'язав шарфи.

Отже, на відміну від занять образотворчим мистецтвом, арт-терапевтичні заняття спонтанні, а наявність художніх талантів чи спеціальної підготовки не відіграють ролі. Під час проведення таких занять важливим є творчий акт як такий та особливості внутрішнього світу творця, що виявляються у результаті реалізації цього акту. Психолог при цьому надає можливість дитині чи дорослому обрати той варіант і ту техніку, яка найбільше підходить саме йому.

ЦІННІСНІ ПЕРЕВАГИ ГРИ ЯК ЗАСОБУ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Будь-яка освітня діяльність спрямована на розвиток особистості. Під особистістю розуміють стійку систему соціально значущих рис, що характеризують особу як члена того чи іншого суспільства або спільноти. Тенденції сучасного світу все більше і більше вимагають від освітніх закладів виховувати не просто особистість, а патріотично налаштовану, талановиту індивідуальність, здатну до креативного мислення. Звісно, коли ми заглянемо в будь-яку програму дошкільної освіти, там ми прочитаємо великий перелік вимог до освітніх закладів. Проте сьогодні ми поговоримо не про вимоги, а про технології їх досягнення.

Звернімося спочатку до основних визначень понять, які надалі будемо розглядати. Який же сенс ми вкладаємо в поняття акмеологія?

Акмеологія - це наука, яка виникла на перетині природничих, суспільних, гуманітарних і технічних дисциплін, вона вивчає феноменологію, закономірності і механізми розвитку людини на етапі її дорослості, особливо при досягненні нею найбільш високого рівня в цьому розвитку. «Акме» у перекладі з грецької має значення «вершина», «найвищий ступінь розквіту». Акмеологія розглядає людину як суб'єкта життєвого шляху і розробляє засоби досягнення особистістю соціальних і професійних вершин.

Аксіологія (від грец. αξια - цінність) - наука про цінності, учення про природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, їх зв'язок між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини; розділ філософії. Аксіологія вивчає також цінності освіти, у яких представлена система значень, принципів, норм, канонів, ідеалів, які регулюють взаємодію в освітній сфері і формують компонент відносин у структурі особистості.

З визначень ми бачимо, що саме використання аксіологічного та акмеологічного підходу у педагогіці дасть нам можливість реалізувати основні завдання виховання сучасної особистості.

До акмеологічних можна віднести такі технології: ігрові (дидактична гра, технології ігромоделювання); технології психоконсультації; тренінгові технології; технології розвивального навчання; технологія особистісно зорієнтованого навчання; метод проектів.

Проте всі чудово розуміють, що впровадження будь-яких навчальних технологій буде безперспективним при відсутності виховання у дитини мотиваційної бази. Саме тут конче необхідно використовувати аксіологічний підхід.

Якщо не вдаватися в детальне вивчення ціннісних орієнтирів, то коротко можна сказати, що за останнє століття вони стали дуже динамічними і кардинально змінилися в бік економічної парадигми. Це помітно неозброєним оком. Події на Україні останніх років доводять, що ця парадигма не раз змінювалася і, вірогідно, змінюватиметься і надалі. Не слід забувати що наш

шлях - це шлях Аріїв - мирних землеробів, а не войовничих Вікінгів. Отже, на першому місці повинні стояти такі цінності як людина, родина, рідний край та країна. Виховання патріотизму, на мою думку, повинно мати широкий зміст. Ми часто забуваємо про те, що патріотизм повинен базуватися на гордості за моральні, матеріальні та культурні досягнення свого народу. Історичне джерело патріотизму - це формування родинної прив'язаності, віри в Бога, знання традицій своїх предків, рідної мови.

Як педагог з досвідом, я не бачу інших варіантів, які б повною мірою вирішували всі поставлені завдання виховання перед дошкільними закладами освіти, окрім ігрових технологій. Саме вони, на мою думку, здатні повною мірою забезпечити реалізацію всіх завдань та досягти поставленої мети. Всі інші акме-технології доцільно використовувати як допоміжні, переважно при роботі з батьками.

Всім відомо, що дитина виховується і навчається в грі. Для неї вона є провідним видом діяльності. Тривале спостереження за іграми, вивчення їх змісту у дітей різних народів та на різноманітних історичних етапах суспільного розвитку дозволяє зробити висновки про те, що основним джерелом гри є соціальне життя людей, умови, в яких живе дитина, її родина.

Будь-яка гра включає три основні етапи: підготовчий (формулюється мета гри, відбирається навчальний зміст, розробляється сценарій, готується обладнання, розподіляються ролі, проводиться інструктування тощо); безпосереднє проведення гри; узагальнення, аналіз результатів.

На відміну від розвивальних, навчальні ігри мають певні істотні характеристики та сталу структуру. До основних взаємопов'язаних компонентів гри належить (за В.Коваленком, П.Підкасистим): ігрова задумка; правила; ігрові дії; дидактичні завдання (пізнавальний зміст); обладнання; результат гри.

Ігрові технології навчання відрізняються від інших технологій тим, що гра: добре відома, звична й улюблена форма діяльності для людини будь-якого віку; ефективний засіб активізації: к грі легше долаються труднощі, перешкоди, психологічні бар'єри; мотиваційна за своєю природою (по відношенню до пізнавальної діяльності вона вимагає від дітей ініціативності, творчого підходу, уяви, цілеспрямованості); дозволяє вирішувати питання передачі знань, умінь, навичок; багатофункціональна; переважно колективна, групова форма роботи, в основі якої знаходиться змагання; в якості суперника може бути як сама дитина (переконавання себе, покращення свого результату), так і інший; має кінцевий результат: у грі учасник має отримати приз: матеріальний, моральний (грамота, широке оголошення результату, захоочення), психологічний (самоствердження, самооцінка); має чітко поставлену мету й відповідний педагогічний результат.

На практиці в системі активного навчання використовуються такі моделі навчальної гри: імітаційні, операційні, рольові, сюжетні, ігри-змагання.

В імітаційних іграх під час заняття імітується діяльність організацій, подій, конкретна робота людей (журналіст, вчитель, продавець та ін.), обстановка, умови, в яких відбувається подія. Сценарій імітаційної гри містить

сюжет події, опис структури та призначення імітованих об'єктів. Прикладом може бути урок-мандрівка, урок-екскурсія тощо.

Операційні ігри допомагають відпрацювати виконання конкретних специфічних операцій. В операційних іграх моделюється процес діяльності. Вони проходять в умовах, що імітують реальну обстановку.

У рольових іграх відпрацьовується тактика поведінки, дій, виконання функцій. Між учасниками розподіляються ролі з обов'язковим змістом відповідно до проблемної ситуації.

Усі навчальні ігри, активізуючи увагу, підвищуючи інтерес до вивчення предмета, мають спільні вимоги до проведення: коли гра вже почалася, ніхто не має права втручатися й змінювати її хід (лише корегуються дії її учасників, якщо вони змінюють мету гри), наприкінці кожної гри мета аналізується та обговорюється, констатуються результати, оцінюються (словесно) результати.

Структура розгорнутої ігрової діяльності включає такі компоненти: спонукальний (потреби, мотиви, інтереси, прагнення, які визначають бажання брати участь у грі); орієнтувальний (вибір засобів і способів ігрової діяльності); виконавчий (дії, операції, які надають можливості реалізувати ігрову мету); контрольно-оцінювальний (коригування та стимулювання активності в ігровій діяльності).

Таким чином, створивши правильний ігровий простір для дитини, ми зможемо не тільки актуалізувати навчальну діяльність, а й вирішити виховні завдання, актуальні для сьогодення.

Хотілося би також зазначити, що для реалізації ігрових принципів у роботі з дошкільнятами варто опиратися на етнопедagogічні принципи та фольклор. Адже фольклор - це не тільки надбання усної народної творчості, а й своєрідний етногенний дешифратор сутності духу народу. Саме за допомогою цих засобів можна якомога ширше розкрити та виховати всі найкращі людські риси, притаманні нашій нації. Саме на цих засадах наша Батьківщина процвітатиме не тільки духовно, а й економічно. Тож давайте створювати дітям казку сьогодні в дитячому садочку, аби завтра вони відтворили її в масштабах держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кузь В. Еліта нації починається з довкілля // Педагогічна газета. – 2010. - №9. – С. 12-15.
2. Петрухін В. Акмеологічні технології в підвищенні якості освіти // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. - 2010. - № 10. – С. 5-7.
3. Ріпан Л. Найбільшим Державним пріоритетом має стати дошкільна освіта // Педагогічна газета. – 2010. - №11.

Анна Мартинчук

ДІАГНОСТИКА ЧЕРЕЗ ГРУ

Нинішню ситуацію в дошкільній освіті України можна визначити як стадію між старою системою цінностей, установок, звичок і новою, що лише виформовується і спрямовується на забезпечення оптимальних умов виховання і навчання особистості, яка розвивається. Сучасність висуває нові вимоги до цілей, завдань, структури та змісту дошкільної освіти України. Зокрема, однією з головних вимог є природовідповідність навчання та орієнтація на вікові особливості дитини.

На шостому році життя відбуваються якісні зміни в будові тіла дитини та розвитку психічних процесів. У старшому дошкільному віці дитина вчиться встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Вона вчиться розмірковувати, робити елементарні умовисновки. Відбуваються зміни і у соціальній ситуації розвитку: у зв'язку з необхідністю підготовки до шкільного життя зростають вимоги до дитини. Вона починає оцінювати себе, аналізувати свої дії, приймати рішення.

На сьомому році життя дитини відбувається інтенсивний розвиток усіх її психічних процесів. Підвищується загальний інтелектуальний рівень, збагачується словниковий запас, розвивається спостережливість, дитина виділяє характерні особливості предметів та узагальнює сприйняте. Пам'ять поступово стає довільною та цілеспрямованою, формується наполегливість.

Можемо зробити висновок: те, що у шестирічної дитини тільки з'являється, у семирічної – набирає значних обертів. Тож, шестирічна дитина дуже часто буває і фізично, і психологічно не готова до навчання у школі.

Найбільшу увагу батьки повинні звертати на рівень мотивації дитини. Саме від неї, а не від вміння писати, читати чи рахувати залежить успішність навчання. Не останнє місце посідає стан здоров'я дитини. Психічні, соматичні захворювання, недавні травми не сприяють вдалому старту шестирічного першокласника.

Серед ознак психологічної готовності дітей до навчання називають розвиток допитливості, пізнавальну активність дітей; вміння виконувати завдання під керівництвом дорослого; вміння розмірковувати, аналізувати, робити висновки, вміння керувати своєю поведінкою, бути організованими, розуміти та виконувати правила.

У березні – квітні найкраще провести комплексну методику (Керна-Йірасека та Венгера) для визначення готовності дитини до шкільного навчання. Також у діагностичних цілях можна використовувати різноманітні пізнавальні ігри.

Наприклад, добре себе зарекомендувало заняття «Врятувати Василька». Ідея гри – з кожним наступним виконаним завданням діти допомагають врятувати зачарованого злим чарівником хлопчика. Спочатку діти виконують інструкцію «Напиши своє ім'я» (діти пишуть чи якимось іншим способом вказують своє ім'я на конверті, який, зрештою, має відправитися у подорож – на порятунок Василька). Потім шестирічки малюють чоловічу фігуру (важливо, щоб намальована фігура мала голову, тулуб, кінцівки; голова повинна бути не більша за тулуб і з'єднана з ним шиєю; на голові має бути волосся, вуха, очі,

ніс, рот; руки закінчуються кистями з п'ятьма пальцями; ноги мають ступні; на фігурі – чоловічий одяг, намальована вона як єдине ціле; на малюнку видно, що ноги і руки ростуть із тулуба, а не кріпляться до нього, об'ємні частини передані через подвійні, а не одинарні лінії). Наступним завданням стає «Копіюємо літери» (діти працюють за зразком, результати оцінюються за спеціальною шкалою). Після цього психолог пропонує змалювати крапки, наголошуючи, що всі зараз будуть розшифровувати таємний код, який є розгадкою до порятунку хлопчика Василька. Останнє завдання - вправа на нанизування намиста. Виконуючи його, діти мають чітко діяти за інструкцією, щоб дотриматись колірної послідовності та вимог щодо кількості намистин. Свій виріб діти кладуть до конверта, запечатують та надсилають уявному чаклуну як своєрідний жест задобрування.

Такі та подібні ігри роблять діагностичну процедуру для дітей більш природною та захоплюючою, відповідають віковим вимогам, дозволяють залучати до роботи інших учасників – батьків, ровесників, старших.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Готовність дитини до школи / Упорядник Л. Богуславська. – К.: Радянська школа, 1989. – 230 с.
2. Ломтева Т. А. Большие игры маленьких детей. Учимся понимать своего ребенка. - М.: Дрофа-Плюс, 2005. – 272 с.

Сергій Піхуля

ФОТОМИСТЕЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ В РОБОТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У роботі практичного психолога професійно-технічного навчального закладу виділяють кілька напрямків діяльності, в тому числі: психодіагностичну роботу, психологічне консультування, психокорекцію [7, с. 6-7].

Психодіагностика вимагає професійного володіння методами психологічного дослідження. Основне завдання практичного психолога у психодіагностичній роботі полягає в оцінюванні психології і поведінки дітей, та дорослих і в наданні їм кваліфікованої психологічної характеристики та рекомендацій.

В свою чергу, психологічна корекція є прямим чи опосередкованим впливом психолога на поведінку дитини або дорослого з метою її оптимізації.

На нашу думку, найефективніше вирішувати вищевказані завдання за допомогою арт-терапевтичних методик.

Арт-терапія тісно пов'язана з розкриттям творчих здібностей людини і пошуком нею можливостей для саморегуляції, що дає змогу працювати як з

актуальною ситуацією, так і вирішувати «хронічні» проблеми. В результаті застосування арт-терапевтичних технологій відбувається акумуляція позитивного досвіду символічного вирішення проблеми, надається можливість перенести отримані моделі поведінки в реальне життя [3, с. 9].

Крім того, на думку Олени Вознесенської, методи арт-терапії відповідають очікуванням, установкам, традиціям українців, для яких більш характерна орієнтація на емоційно-образне переживання, ніж на раціональне розв'язання психологічних конфліктів особистості [2, с.5].

Ми застосовуємо арт-терапевтичні методики у роботі з учнями професійно-технічного навчального закладу. Такий підхід створює безпечне середовище для дослідження особистісних проєкцій молоді та її очікувань. Серед переваг застосування арт-терапевтичних і проєктивних методів називають: цілісний підхід до оцінки особистості, пізнання прихованих, латентних чи несвідомих сторін особистості, активне й довільне трактування стимульного матеріалу піддослідним, зняття тиску з боку навколишнього середовища завдяки невизначеності тестових умов, відображення принципів психічної структури особистості, прояви динаміки неусвідомлюваних тенденцій [6]. За допомогою вищезазначених методів та технологій практичний психолог професійно-технічного навчального закладу має можливість досягти значного рівня довіри та працювати з широким колом тем.

Олена Вознесенська називає наступні переваги арт-терапії порівняно з іншими формами психотерапевтичної роботи [2, с. 6]. В арт-терапевтичній роботі може брати участь майже кожна людина (незалежно від віку, культурного досвіду, соціального стану). Арт-терапія практично не має обмежень у використанні. Це - засіб невербального спілкування. Символічна мова допомагає людині точніше висловити свої переживання, по-новому поглянути на ситуацію і життєві проблеми та знайти завдяки цьому шлях до їх розв'язання. Арт-терапія є потужним засобом зближення людей. Образ стає інструментом спілкування, і, таким чином, активізуються і збагачуються комунікативні можливості людини. Відбувається сприяння виробленню широкого спектру нових моделей спілкування, орієнтації на міжособистісну взаємодію. Виникає можливість для дослідження несвідомих процесів, вираження й актуалізації прихованих ідей і станів, тих соціальних ролей і форм поведінки, що мало виявлені в повсякденному житті.

Прийнято виділяти такі основні напрямки арт-терапевтичної діяльності: терапія візуально-пластичними художніми засобами, драматерапія, музикальна терапія, танцювально-рухова терапія.

Фототерапія є методом розкриття внутрішніх ресурсів людини через споглядання фотографічної творчості та передачі власних переживань у роботі з партнером через очі і тіло. Як напрямок арт-терапії фототерапія відноситься до терапії візуально-пластичними художніми засобами.

Досвід застосування набору фотографій для діагностики та психокорекції кризових станів дає нам змогу відстежувати позитивну динаміку особистісних змін [4,5], а застосування авторського набору фотокарток із зображенням

рослин, тварин, пейзажів на заняттях з елементами соціально-психологічного тренінгу засвідчило фіксацію за їх допомогою динаміки групових процесів. Таким чином, ми відзначаємо необхідність подальшої роботи і досліджень у даному напрямку.

Арт-терапія є саме тою методологічною базою, котра поєднує і досягнення наукової думки, і досвід мистецтва, інтелект людини і її почуття, рефлексію і діяльність. І, виходячи з нашого досвіду, за допомогою арт-терапії можливо вирішувати як виховні і психокорекційні завдання, так і розвивати безпосереднє творче ставлення до дійсності, до навчання, спілкування та ефективної взаємодії [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вознесенская Е.Л. Особенности и перспективы развития арт - терапии в Украине / Е.Л.Вонесенская // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.br.com/ua/referats/Psychology/76634.htm?dl>
2. Вознесенська О. Особливості арт-терапії як методу / Олена Вознесенська // Психолог. – 2005. - № 39 (183). - С. 5–8. - Видавництво «Шкільний світ».
3. Вознесенська О. Арт-терапія сім'ї / Олена Вознесенська // Психолог. – 2005. - № 39 (183). - С. 9-14. - Видавництво «Шкільний світ».
4. Піхуля С.О. Корекція негативних наслідків кризових станів в учасників навчально-виховного процесу професійно-технічного навчального закладу // Актуальні проблеми та особливості діяльності психолога в закладах освіти: матеріали III Всеукраїнського науково-практичного семінару, Умань, 27 березня 2014 р. / ред. кол.: Сафін О.Д. (гол. ред.) та інші. – Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві». – 2014. - 162 с.
5. Піхуля С.О. Кризові стани учнів ПТНЗ. Діагностика та корекція // Психолог. – 2014. - № 18(546). - С. 44 – 45. - Видавництво «Шкільний світ».
6. Сербіновська Н.В. Теоретичні основи проєктивного підходу та проєктивних технік в психодіагностиці // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/149/1
7. Туріщева Л.В. Настільна книга шкільного психолога: Навчально-методичний посібник для вчителя. - Х.: Вид.група «Основа», 2009. – 256 с.

Оксана Попик

КОРЕКЦІЯ ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ СТУДЕНТА ЧЕРЕЗ РОЗСЛАБЛЕННЯ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЮ

Дослідження вітчизняних та зарубіжних психологів (Р. Бернс, Л.І. Божович, І.В. Вачков, Б.С. Волоков, В.І. Гарбузов, Е.Н. Горюхіна, І.В. Дубровіна, Е. Еріксон, Н.А. Єфімова, І.С. Кон, В.М. Крайнюк, Ю.І. Лановенко, Т.Н. Лукьяненко, Л.В. Мудрик, В.С. Мухіна, Л.Ф. Обухова, Р.П. Попелюшко, А.М. Прихожан, Ф. Райс, К. Роджерс, Д.І. Фельдштейн, К. Фопель)

констатують несприятливий вплив тривожності на формування особистості в підлітковому та юнацькому віці, особливо на стадії вікової кризи.

У педагогічному коледжі практичний психолог працює із особливостями перебігу кризи 16-ти років, або кризи переходу до юності.

Криза психічного розвитку, або вікова криза (у вітчизняній психології ці поняття вживаються як синоніми), ніколи не виникає без напруженості, тривоги, конфліктності, збільшення негативних емоційних і поведінкових реакцій особистості. Такі форми переживання вікових криз є типовими для більшості особистостей, що розвиваються, і виникають із закономірною періодичністю, відносно короткотривалі та мають особливості прояву у відповідності до вікових періодів.

Вікова криза переходу до юності починає формуватися на основі центрального новоутворення старшого підліткового віку – «Я-концепції». Це новий рівень розвитку самосвідомості, який характеризується появою потреби в пізнанні себе як особистості, своїх можливостей і особливостей, своєї подібності з іншими людьми і своєї унікальності.

Для кризи 16-ти років типовими можуть бути наступні форми її переживання [2].

Криза ідентичності – реакція на невідповідність біологічних можливостей соціальним, яка проявляється у невпевненості студента у своїй компетентності щодо багатьох питань життя.

Переживання суспільного відчуження – зміни у сприйнятті самого себе (деперсоналізація), інших людей або оточуючої дійсності (дереалізація).

Негативізм — це відносно нетривалий за часом емоційний стан, який проявляється у діях і вчинках студента, що не мають ніякого смислу і носять характер протидії іншій людині, особливо невмотивованого протистояння дорослим (частіше батькам).

Підлітковий егоцентризм являє собою неадекватно сильну концентрованість на власній особистості.

В одних випадках криза переходу до юності закінчується у формі нормальної, прогресивної, в інших — для стабільної адаптації та інтеграції підростаючої особистості в суспільстві необхідно використати допомогу спеціалістів (психологів, психотерапевтів), які допоможуть підлітку та юнаку справитися з новими і важкими для них особистими переживаннями і таким чином уникнути регресивних, аномальних наслідків вікової кризи.

Дослідження І.С. Кона, Л.М. Костіної, А.В. Мікляєвої, А.М. Прихожан, Є.Н. Калюжної [4, 5, 6, 7, 8] вказують на те, що негативним наслідком кризи переходу до юності може бути формування тривожності як властивості особисті. До підліткового віку тривожність має ситуативний характер, і лише із бурхливим розвитком самосвідомості у підлітковому та юнацькому віці може набувати форми стійкої властивості особистості.

Під тривожністю як властивістю особистості розуміють тенденцію людини переживати нейтральну життєву ситуацію як загрозову для неї і

реагувати відповідними поведінковими реакціями. Особистісна тривожність має хронічний, не пов'язаний з особливостями ситуації характер.

Підвищена тривожність не сприяє психічному комфорту і внутрішній гармонії особистості, виступає основою для формування патогенних форм поведінки, а тому потребує корекції.

Діяльність практичного психолога зі зниження рівня особистісної тривожності на стадії вікової кризи переходу особистості в юність може будуватися в напрямку здійснення психологічного впливу за допомогою тренінгових занять, з метою профілактики або корекції рівня особистісної тривожності студента коледжу.

У практичній психології існують авторські психокорекційні програми, в яких окремі блоки занять спрямовані на зниження високого рівня тривожності старшого підлітка та юнацтва (І.В. Вачков, М.А. Одинцова, Ю.В. Саєнко, І.В. Стишенко, М.В. Крайнюк, А.М. Прихожан, І.А. Ясточкіна, К. Фопель) [1, 3, 6, 7, 9, 11]. На основі матеріалів цих та інших досліджень практичний психолог може самостійно розробити цикл профілактичних та корекційних занять відповідно до специфіки навчально-виховного закладу, в якому здійснюватиметься психологічний вплив.

У досвіді роботи практичного психолога педагогічного коледжу з визначеної проблематики добре зарекомендували себе наступні практичні прийоми зниження тривожності студентів.

Вправа «Аутотренінг».

Мета: розвивати вміння саморегуляції (свідоме вольове керування внутрішніми процесами своєї психіки), забезпечити психологічне розвантаження.

Методичний коментар. Таку вправу можна поділити на декілька частин, відповідно до етапів, і використовувати частинами. Вправу виконуйте під спокійний музичний супровід, це розслабить тіло і мозок, відновить душевну рівновагу.

Етап 1 (7 хв). Тренер. Викличте почуття важкості. Заплющте очі. Сядьте зручно, дихайте спокійно. Промовте подумки: «Моя ліва рука важка» (7 разів). Потім промовте фразу: «Я цілком спокійний». Зробіть паузу і скажіть подумки: «Моя права рука важка» (7 разів). Потім «Я цілком спокійний». Повторіть подумки: «Моя ліва (права) нога важка» (7 разів). Потім: «Я цілком спокійний». Далі промовте подумки: «Моє тіло важке» (7 разів). «Я цілком спокійний». Запам'ятайте цей стан. Повільно розплющте очі.

Етап 2 (10 хв).

Тренер. Сядьте зручно, дихайте спокійно. Заплющте очі. Викличте почуття тепла (виконайте вправи попереднього етапу). Коли відчуєте, що тіло важке, додайте: «Моя ліва рука важка і тепла» (7 разів). Потім повторіть: «Я цілком спокійний». Далі промовте: «Моя права рука важка й тепла» (7 разів) і скажіть: «Я цілком спокійний». Потім промовте: «Моя ліва (права) нога важка і тепла» (7 разів). Закінчувати вправу слід фразою: «Моє тіло важке і тепле» (7

разів), а потім: «Я цілком спокійний». Запам'ятайте цей стан. Повільно розплющте очі.

Етап 3 (10 хв).

Тренер. Повністю виконайте вправи першого і другого етапів аутотренінгу. Потім переключіть увагу на роботу серця. Відчуйте ритм серця, його удари, важкість і тепло. Використовуйте таку фразу: «Мої руки, ноги, все тіло важке і тепле; серце б'ється рівномірно і спокійно» (7 разів). Слід повторити: «Я цілком спокійний». (7 разів). Запам'ятайте цей стан. Повільно розплющте очі.

Етап 4 (15 хв).

Тренер. Повністю виконайте вправи трьох попередніх етапів. Потім полічіть до десяти, подумки повторюючи, що з кожним числом ви все більше і більше заспокоюєтеся і насолоджуєтеся спокоєм, станом розслаблення.

Ось настає «пробудження». Рахуйте у зворотному порядку від десяти, уявляючи, як з кожним числом до вас повертається енергія, сила, молодість, хороший настрій.

Вправа «Квітка» (25 хв).

Методичний коментар. Динамічне уявлення базується на методиці активного спрямованого уявлення Х. Льюїнера. Вправа «Квітка», адаптована Я. Обуховим, проводиться, як правило, для уточнення здатності психіки творити символи. Вправа-тест має показати, чи здатний студент розслабитись, утворювати повноцінні образи, встановлювати емоційні зв'язки між частинами образу, і наскільки це йому вдається. Уявляти квітку рекомендуємо із заплющеними очима у зручному положенні, сидячи. Важливо, щоб кожен отримав позитивний зворотний зв'язок і підтримку на рівні емпатії. Під час обговорення студент сам презентує свій малюнок, визначає емоційне ставлення до нього, ділиться переживаннями.

Мета: з'ясувати, чи може студент працювати з образами; навчити його це робити; отримати додаткову діагностичну інформацію; надати ресурсне підживлення.

Тренер. Сядьте зручно. Спробуйте прислухатися до свого тіла і поступово розслабитися... Уявіть собі якусь квітку... Будь-яку, яку колись бачили, чи квітку, яку малює вам ваша уява... Хоч би що ви уявили — добре. Ми можемо працювати з будь-яким образом. Що зараз?.. Спробуйте торкнутися стебла квітки... Яке воно на дотик? Яке завтовшки? Наскільки воно пружне? Торкніться листків. Які вони на дотик? Спробуйте торкнутися верхньої і нижньої частини листка. Порівняйте їх на дотик... Яка чашечка у квітки? Торкніться її... Які на дотик пелюстки?.. Якого кольору пелюстки?.. Спробуйте торкнутися пучкою серединки квітки... Що ви відчуваєте? Спробуйте зазирнути туди... Який вигляд має ця серединка? Що там є? Який запах у квітки?.. А тепер простежте вниз по стеблу, звідки росте квітка... Що довкола неї? Зверніть увагу на те, які враження викликає у вас квітка... Які почуття? Що ви відчуваєте, дивлячись на квітку? Чи є довкола ще якісь квіти, комахи, тварини?.. Що вам зараз хотілося б зробити з квіткою? Зробіть це, будь ласка... А тепер

попрощайтеся з образом. Запам'ятайте всі свої враження, відчуття, всі кольори, звуки, запахи... Коли будете готові, попрощайтеся з образом, стисніть руки в кулаки, сильно потягніться вперед і вгору і повільно розплющуйте очі...

Зворотний зв'язок. Як ви зараз почуваетесь? Чи є у вас якісь неприємні відчуття? Чи вдалося розслабитися? Що заважало? Що вам найбільше запам'яталося, що було найяскравішим у образі? Що викликало найсильніші почуття? Що було в образі найприємнішим? Чи було щось неприємне в образі? Що саме? Чи було в образі щось таке, що вас здивувало, щось несподіване? Що ще ви хотіли б розповісти про свій образ?

Малювання й обговорення.

Пропонуємо намалювати все те, що підліткам запам'яталося в образі. Обговорення малюнків після уявлення відбувається поетапно, за схемою.

Схема обговорення малюнка.

Етап I. Визначення емоційного ставлення до малюнка. Чи подобається тобі малюнок? Якщо подобається, то чим? Етап II. Визначення емоційного ставлення до його частин. Що тобі більше подобається? Що менше? Що ти малював у першу чергу? Що в останню?

Етап III. Збір якісних властивостей гештальту (образу). Який твій малюнок? Які почуття він у тебе викликає? Назви якомога більше ознак, емоцій, асоціацій, пов'язаних із твоїм малюнком.

Етап IV. Пов'язування властивостей гештальту (образу) із властивостями малюнка, з реальними ситуаціями та людьми. Якщо узагальнити всі характеристики та риси малюнка, на кого або на що з твого життя він може бути схожий? Чи є зв'язок між твоїм життям та цим образом?

Етап V. Інтерпретація ведучого. Якщо студент наполягає, тренер може поділитися з ним своїми почуттями, асоціаціями до його малюнка. Останнє слово завжди залишається за студентом. Починати діалог можна так: Окрім того, що ти вже сказав... На це можна подивитися і з іншого боку...

Вправа-візуалізація динамічної релаксації «Галявина» (30 хв).

Методичні рекомендації. У цій вправі застосовується глибоке розслаблення окремих частин тіла. Студенти приймають зручну позу, не заважають один одному. Вправу можна проводити з музичним супроводом. Під час обговорення необхідно фіксувати увагу на досвіді позитивних відчуттів як важливого моменті у саморегуляції. Тренер підкреслює важливість власних зусиль для досягнення максимального тілесного розслаблення, набуття спокійного емоційного стану, підключення позитивного енергетичного ресурсу. Релаксаційні практикуми допомагають швидко зняти напруження у м'язах, зменшити стан тривоги, опанувати саморегуляцію, стабілізувати емоційний стан, підвищити життєвий тонус.

Мета: навчити розслабляти різні частини тіла; зняти емоційне напруження, відновити фізичні сили.

Тренер. Відчуйте опору під собою. Відчуйте ногами підлогу, через підлогу — зв'язок із землею. Відчуйте свій живіт. Зверніть увагу на те, як ви

дихаєте. Дихання вільне та спокійне... Вам приємно дихається. Спробуйте розслабитись, зняти напруження так, ніби вам захотілося трішечки подрімати.

Почніть розслаблятися із плечей. Плечі стають важкими і теплими... Плечі важкі і теплі. Розслаблюються руки... Розслаблюються плечі... Розслаблюються лікті... Розслаблюються зап'ястки... Розслаблюються кисті... Розслаблюються долоні... кожен палець... Долоні стають важкими і теплими... Долоні важкі і теплі. Дихання вільне і рівне... Тепло в животі... Тепло переходить у ноги... Розслаблюється верхня частина ніг. Розслаблюються коліна. Розслаблюються гомілки і стопи, стопи стають важкими і теплими, стопи важкі і теплі. Відчуйте п'яти, відчуйте пальці ніг... Ноги розслабилися.

Тепер зверніть увагу на спину. Відчуйте, як розслаблюються крижі.. Відчуйте хребет... Розслаблюється середина спини... Розслаблюється шия, потилиця... Вся голова розслаблена. Розслаблюються тім'я, скроні... Розслаблюються лоб і обличчя... Відчуйте щоки... Відчуйте вилиці і підборіддя... Нижня щелепа стає важкою... Язик стає теплим.. Розслаблюються ніс і очі... Повіки важкі, вії злипаються, очі розслаблені. Спостерігайте за своїм диханням: вдих-видих, вдих-видих. Скажіть собі: «Я — відпочиваю»...

Спробуйте уявити себе на галявині... Над вами ясне блакитне небо... Ви лежите у високій траві і дивитесь на небо... Навколо вас — аромат квітів... Дзвенять комахи, кружляють метелики. Ви відпочиваєте... Ви чуєте звуки луку... відчуваєте енергію землі... Світить ясне сонце, теплі промені торкаються вашого обличчя, ваших рук... Тепло розходить по всьому вашому тілу. Кожна клітинка вашого тіла наповнюється енергією й оновлюється. Відпустіть вашу уяву, спостерігайте за тим, як усередині вас енергія землі поєднується з енергією неба. Відчуйте, як у вас поєднуються енергія землі, енергія повітря, енергія сонця. Відчуйте те місце в тілі, де енергія землі поєднується з енергією неба. Відчуйте це місце в собі.

Запам'ятайте цей стан, він даватиме вам силу, енергію. Вона супроводжуватиме вас. Ви завжди зможете до неї звертатися.

Коли будете готові, попрощайтеся з образом. На рахунок від 5 до 1 ви розплющте очі, але відчуття залишаться. 5, 4, 3, 1 — стисніть руки в кулаках, сильно потягніться (вперед і вгору) і повільно розплющуйте очі... Торкніться того місця у своєму тілі, де у вас поєднувалися різні енергії. Яке це місце?

Малювання й обговорення. Пропонуємо намалювати все те, що запам'яталося в образі. На малювання — 15 хвилин. Далі — обговорення малюнків за схемою.

Отже, на нашу думку, психологічна робота по зниженню рівня особистісної тривожності повинна проводитися зі студентами педагогічного коледжу систематично, оптимальним шляхом реалізації якої є проведення тренінгових занять з використанням відповідного набору вправ з розслаблення та візуалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вачков И.В. Основы психологии группового тренинга. Психотехники / И.В.Вачков. – М.: Ось. – 2000. – 224 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч.посібн. / О.В.Скрипченко. Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Каравела, 2012. – 400 с.
3. Заняття психолога з підлітками / Упоряд. Т. Гончаренко. – К.: Вид. дім «Шкіл. світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. – 120 с.
4. Калюжна Є.М. Психологічні механізми особистісної тривожності у підлітковому віці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол.наук: спец.19.00.07 / Є.М.Калюжна. – К., 2008. – 27 с.
5. Кон И.С. Психология ранней юности: кн.для учителя / И.С.Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.
6. Костина Л.М. Игровая терапия с тревожными детьми / Л.М. Костина. – СПб.: Речь,2001. – 160 с.
7. Микляева А.В. Школьная тревожность: диагностика, профілактика. Коррекция / А.В.Микляева, П.В.Румянцева. – СПб.: Речь, 2006. – 248 с.
8. Прихожан А.М. Психология тревожности: дошкольный и школьный возраст / А.М.Прихожан. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2007. – 192 с.
9. Фопель К. На пороге взрослой жизни: психологическая работа с подростковыми и юношескими проблемами. Планирование жизни. Решение проблем. Сотрудничество / К.Фопель (пер.с нем.). – М.: Генезис, 2008. – 184 с.
10. Ясточкина И.А. Коррекция личностной тревожности в раннем юношеском возрасте / И.А. Ясточкина. – К.: Марич, 2011 – 106 с. – (Психологический инструментарий).

Любов Похил

РОЛЬ ШКОЛИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ПЕДАГОГА У РОЗВИТКУ НАВИЧОК ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Суспільна потреба у школах нового покоління вимагає особливої уваги до інноваційних процесів. Освітній менеджмент як складник процесу управління навчально-пізнавальною діяльністю вимагає широкого впровадження особистісно орієнтованої системи навчання. У ХХІ столітті швидко зростає потреба у висококваліфікованих, досвідчених кадрах, які б відкрили та втілили нове бачення освітніх завдань. Тому однією із актуальних проблем освітнього простору є проблема професійного росту або професійної кар'єри працівників освітньої галузі.

“Педагогічний менеджмент – це комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління освітнім процесом, спрямований на підвищення його ефективності,” – таке визначення дає В.П. Симонов. Під освітнім процесом він розуміє сукупність трьох складників: навчально – пізнавального, навчально – виховного, самоосвітнього процесів. Виходячи з такого визначення, він відзначає, що будь – який викладач по суті є

менеджером навчально–пізнавального процесу. Стосовно особистісного чинника педагогічної діяльності це означає відкритість вихователя до діалогічної взаємодії з вихованцями, яка передбачає рівність психологічних позицій обох сторін; відкритість культурі й суспільству, що виявляється у прагненні педагога змінити дійсність, дослідити проблеми та обрати оптимальні способи їх розв’язання; відкритість свого «Я», власного внутрішнього світу, тобто організація такого педагогічного середовища, яке сприяло б формуванню і розвитку образу «Я».

Однак учитель не завжди готовий будувати свої стосунки з учнями на діалогічній основі, використовуючи навчальний діалог не тільки як форму спілкування та навчання, але й як засіб творчого розвитку особистості. Тому проблема побудови навчального процесу на принципах діалогічного спілкування, співпраці й співтворчості є особливо актуальною.

Дослідження проблеми діалогу знаходять відображення у працях багатьох науковців. Л. Виготський, С. Рубінштейн, Л. Якубінський розглядали діалог як лінгвістичну форму спілкування, як соціальний чинник, що визначає характер мислення і свідомості. Діалог як форма навчання аналізується В. Андрієвською, Г. Баллом, С. Кургановим. Природно, що розвивальні можливості продуктивного або творчого діалогу використані дидактами в обґрунтуванні теорії проблемного навчання (А. Алексюк, В. Біблер, І. Ільницька, В. Кудрявцев, О. Матюшкін, М. Махмутов, В. Оконь, А. Фурман). Крім того, можливості діалогу як форми спілкування, стилю взаємодії, засобу взаємовпливу та взаєморозуміння висвітлюються Г. Андреевою, О. Бодальовим, А. Домбровичем, І. Зязюном. Психологічні аспекти діалогічної взаємодії та психологічного впливу обґрунтовуються О. Ковальовим, Т. Флоренською. Психологічні чинники внутрішнього діалогу виявлені в працях Г. Кучинського, О. Соколова. Розглядають діалог як чинник та засіб виховання О. Орлов, Л. Петровська. Рефлексивні можливості діалогу у становленні та саморозвитку особистості окреслені Л. Ломако, І. Семеновим, С. Степановим, Г. Сухобською. Отже, проблема діалогу і природи спілкування, без якої він неможливий, у системі освіти набуває все більшого значення.

Усвідомлюючи вплив діалогічного спілкування на подальший розвиток дитячої особистості, практичним психологом центру практичної психології та соціальної роботи спільно з працівниками методичного кабінету започатковано діяльність Школи психологічних знань учителя початкових класів та Школи психологічних знань класного керівника.

Метою діяльності Шкіл є: поповнення психологічних знань і формування вміння використовувати ці знання на практиці; збереження психічного здоров’я учителів; підвищення рівня самооцінки; сприяння особистісному зростанню й формуванню позитивного іміджу педагогів; корекція негативних установок, уявлень, мотивів, стереотипів поведінки; створення позитивного психологічного мікроклімату в учнівських колективах; розкриття та реалізація творчого потенціалу педагогів; підвищення досягнень у професійній діяльності.

З метою вивчення актуальної проблематики педагогічних працівників, особливостей їх взаємодії з учнями та батьками практичним психологом центру було проведено ряд анкетувань з учителями. Відповідно до отриманих результатів анкетувань та за запитами вчителів у рамках Шкіл організовано та проведено заняття з педагогічними працівниками різних категорій.

Упродовж діяльності Школи психологічних знань вчителя початкових класів працівниками психологічної служби проведено наступні заняття.

Заняття “Особистісна та професійна самоцінність педагога”. У ході заняття при виконанні однієї із вправ було підтверджено той факт, що вчитель – це не лише професія чи покликання, а ще й певний набір типових ролей, які відтворюються на всіх рівнях життєдіяльності особистості. Аналізуючи різні ситуації та намагаючись впоратися з ними, вчитель залишається педагогом навіть удома, у своїй сім’ї, прагнучи бути ще і батьком чи матір’ю водночас. Така рольова негнучкість, за нашими висновками, може призвести до емоційного та професійного вигорання чи деформації, тому важливими видаються такі завдання та прийоми у діяльності фахівця, які дозволяють розотожнитися зі своєю професійною роллю.

Заняття “Як допомогти молодшому школяреві добре вчитися?”. Під час заняття акцентовано увагу на особливості навчання дітей 6-річного віку. Підібрані вправи дали змогу відпрацювати навички взаємодії на рівні «учитель-учень» з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей. Заняття сприяло засвоєнню способів розкриття потенціалу учнів, усвідомленню цінності педагогічних стосунків на емоційному рівні.

Заняття “Взаємодія учителя з батьками”. Учасники під час роботи усвідомили важливість задіяння професійної рефлексії для налагодження продуктивних партнерських стосунків з батьківською громадою.

Школа психологічних знань класного керівника складалася з наступних блоків.

Заняття «Особистість педагога як інструмент виховання». Робота у групах під час заняття дала змогу учителям засвоїти прийоми опанування позитивними особистісними установками та способами формування позитивних емоційних стосунків у класному колективі, що сприяє повноцінній соціалізації учня у закладі та у соціальному мікросередовищі.

Заняття «Статус дитини та класного колективу». Педагогам було запропоновано перегляд відеофільму «Бути не таким, як усі» та організовано обмін зворотним зав’язком, під час якого учасники поділилися новими аспектами сприймання особистості дитини та баченням ресурсу особливої дитини та групи, до якої вона включена.

Заняття “Гуманістичні взаємини як ресурс для розвитку дитячої особистості”. Робота учасників у групах була побудована таким чином, щоб педагоги мали можливість відпрацювати основні моменти діалогічної взаємодії та провести рефлексію вправи.

Для проведення названих занять використовувалися проєктивні методики діагностичного спрямування, вправи на усвідомлення, завдання на

відпрацювання навичок конструктивного виходу з конфліктних ситуацій, техніки на побудову асертивної взаємодії, формування готовності до співпраці, прийоми встановлення довірливих стосунків та відкритого спілкування.

У якості рекомендацій відповідно до тематики тренінгових занять практичним психологом центру розроблено та представлено педагогам інформаційні буклети «Перший раз – у перший клас», «Негативні та позитивні установки», «Шпаргалка для дорослих або правила спілкування з гіперактивними дітьми», рекомендації вчителям щодо роботи з батьками. Після проведення тренінгових занять взаємодія працівників психологічної служби з педагогами мала продовження у напрямку індивідуальних консультацій та ставила за мету допомогти їм в усвідомленні власних якостей та спонук поведінки, досягти бажаних поведінкових змін.

Заняття, проведені у рамках діяльності Школи психологічних знань учителя початкових класів та Школи психологічних знань класного керівника сприяли виникненню позитивних змін у взаєминах між усіма освітніми суб'єктами, налагодженню стосунків у класних учнівських колективах; зменшенню кількості учнів з ризикованою поведінкою; самовизначенню та самореалізації учнів; підвищенню самооцінки; формуванню позитивних установок у процесі взаємодії батьків, дітей, педагогів; збереженню психічного здоров'я учителів; особистісному зростанню й формуванню позитивного іміджу педагогів, розкриттю їх творчого потенціалу; підвищенню досягнень у професійній діяльності.

Усвідомлюючи важливість самозмін та змін у стосунках з дітьми і батьками, педагогічні працівники самостійно обрали тематику та надали запити для проведення тренінгових занять у наступному навчальному році.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта: Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. – Рівне: Ліста-М, 2003. – 128 с.
2. Кучинский Г.М. Новый подход к проблеме “мышление и общение” / Г.М.Кучинский // Вопросы психологии. – 1991. – № 1.– С. 159–161.
3. Химинець В.В., Сивохоп Я.М., Петрус В.В. Психолого-педагогічні аспекти інноваційних технологій. – Ужгород, 2006. – 148 с.
4. Химинець В.В. Інноваційно-освітня діяльність. – Ужгород, 2007. – 364 с.

Людмила Придаток

ЕКСПРЕСИВНА ПСИХОТЕРАПІЯ У РОБОТІ З ПІДЛІТКАМИ-ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ

Буремні події на сході країни зумовили необхідність соціально-психологічного захисту і психологічної допомоги як окремим людям, так і цілим соціальним групам: внутрішньо переміщеним особам, жінкам та дітям соціально незахищених категорій, члени родин котрих загинули або були

поранені в ході трагічних подій, зокрема, вдови, які залишилися єдиними годувальниками родин, сім'ї військовослужбовців, які стають внутрішніми мігрантами. Надзвичайної уваги потребують діти, які пережили втрату рідних. Спеціалістам психологічної служби необхідно не лише знати про такі сім'ї, але і своєчасно надавати їм необхідну психологічну допомогу [2; 5,15].

Надання психологічної допомоги в екстремальних умовах передбачає реалізацію таких завдань: зниження впливу та виключення дітей із ситуації, що справляє травматичні впливи на особистість; створення простору безпеки; розширення уявлення про природні етапи фізіологічного подолання наслідків стресу; посилення позитивних взаємин у сім'ї; отримання психологічної підтримки, співпереживання; психокорекційна допомога щодо вироблення оновлених моделей поведінки в екстремальних умовах, осмислення переживань [2; 37].

У психокорекційній роботі з категорією осіб, що перебували в екстремальних умовах загрози життю та здоров'ю, бачимо перспективним і доцільним використання елементів експресивної психотерапії.

Терапевтична система, розроблена Н. Роджерс, в систематичному вигляді представлена в її монографії «Творческая связь: целительная сила экспрессивных искусств» (1993 р.), яка являє собою синтез людино-центрованого підходу К. Роджерса з різними методами та техніками арт-терапії. Експресивні мистецтва (малювання, танець, медитація, невимушене письмо) використовують в якості невербальної мови, що дозволяє виражати елементи внутрішнього світу особистості, актуалізувати її творчий потенціал, процеси самодослідження. Застосування в терапевтичному процесі експресивних мистецтв створює особливий феномен «творчого зв'язку», який полягає у взаємопідсиленні терапевтичних ефектів [3].

Гуманістичні принципи експресивної психотерапії: 1. Кожен володіє природною здатністю до творчості. 2. Творчий процес є цілющим. Експресивний продукт доносить важливі повідомлення індивіду. 3. Самопізнання, розуміння та інсайт досягаються шляхом занурення у власні емоції. Переживання горя, гніву, страху, радості ніби тунель, по якому слід пройти, аби потрапити на інший бік – до самоусвідомлення, розуміння та цінності. 4. Переживання та емоції є джерелами енергії, яка може бути вивільнена шляхом експресивних мистецтв.

Більшість людей, в тій чи іншій мірі, інтуїтивно у своєму житті використовують елементи експресивної терапії. Хтось може малювати каракулі, коли говорить по телефону, і його це заняття заспокоює. Хтось може вести особистий щоденник та виявити, що його переживання поступово зазнають змін. Хтось може займатись живописом або скульптурою в якості хобі. Все це - приклади самовираження, самоекспресії, що є шляхом визволення власних переживань, підняття духовних здатностей, просвітлення розуму [1].

Експресивна терапія (від англ. – виражає, виразний) – це комплекс різноманітних форм творчого (художнього) самовираження із застосуванням руху, малювання, живопису, скульптури, музики, вокалізації, імпровізації в

умовах, що забезпечують підтримку людини з метою стимулювання її особистісного зростання, розвитку і зцілення. Експресивна терапія являє собою процес самодослідження за допомогою будь-якої художньої форми. Дана техніка допомагає зняти стан напруги, забезпечити творчу роботу несвідомого.

Творче самовираження, самопізнання — один із можливих шляхів корекційної роботи дитячого психолога. Експресивні арттерапевтичні прийоми можуть бути використані у роботі з різними віковими групами. Вони мають профілактичну спрямованість [1], їхні переваги виявляються у тому, що вони: доступні для використання психологами, педагогами і батьками; корисні для емоційного розвитку дітей, сприяють відредагуванню негативних емоцій, мають терапевтичний ефект; можуть стати основою для подальшої спеціалізованої психологічної допомоги; ефективні під час надання екстреної психологічної допомоги при посттравматичних стресових розладах; можуть використовуватися у різних поєднаннях.

Використовуючи елементи творчої активності, психолог допоможе дітям справитись із переживаннями, вивільнити почуття [5].

Під час проведення індивідуальної роботи використовуємо, зокрема метод експресивного малювання та техніку «Лють, печаль, щастя, сила».

Суть методу експресивного малювання полягає в зображенні на малюнку екстремальної ситуації чи події, що створювала загрозу для життя клієнта, із письмовим зазначенням емоцій, відчуттів та почуттів особистості в той момент. Потім обговорюються бажані варіанти виходу чи вирішення даної ситуації також із письмовим зазначенням емоцій, почуттів та відчуттів особистості в даній ситуації.

Звичайно, використання методу експресивної психотерапії проводяться на початковому етапі корекційної роботи з особистістю, що дозволяє психологу виокремити та зосередитись на конкретній ситуації, емоціях та відчуттях. Крім цього, окреслюються позитивні варіанти вирішення та виходу із ситуацій, позитивні переваги та сторони особистості. Завдяки застосування методу експресивної малювання можна відразу переключити увагу особистості з негативу на позитив, що супроводжується покращенням настрою та заспокоєнням, дозволяє відчути розуміння та підтримку з боку психолога у складній життєвій ситуації. Також використання методу дозволяє спрямовувати та налаштовувати дитину на успішну корекційну роботу.

Техніка «Лють, печаль, щастя, сила».

Процедура. До заняття необхідно підготувати альбомний листок паперу, поділеного на чотири частини. У лівому верхньому куті під №1 написано слово «лють». У правому верхньому — №2 — слово «печаль». В нижньому правому — №3 — «щастя». У лівому нижньому куті — №4 — «сила». Дотримуючись нумерації і починаючи із лівого верхнього кута, намалювати ті образи, які викликають поняття «лють», «печаль», «щастя», «сила». Малювати слід саме у такому порядку. Коли робота завершена, психолог просить підлітка розповісти про намальовані образи через власні асоціації, почуття, при цьому психолог не аналізує, не інтерпретує, не оцінює їх.

Розглянемо роботу учениці О., переселенки із Донбасу (Рис.1).

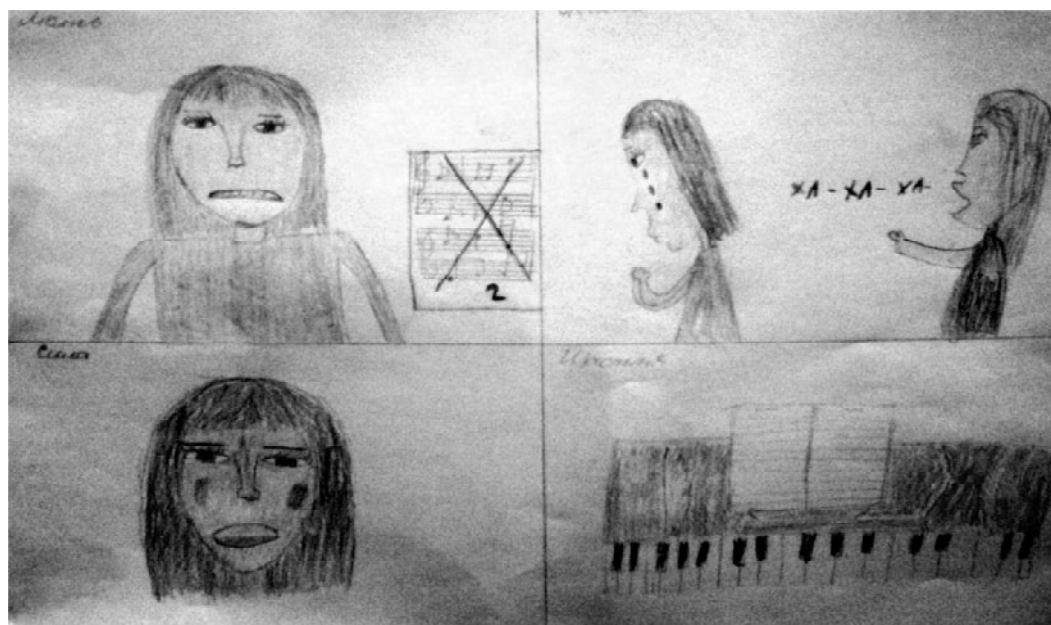

Рис.1. Малюнок учениці О., 11 років.

Із поняттям «лють» у дівчинки асоціюються ситуації, коли результати її роботи мають негативну оцінку з боку дорослого, визнаються неправильними чи помилковими. Поняття «печаль» дівчинка співставляє із ситуаціями, коли інші насміхаються зі слів чи вчинків, і це може викликати сльози. Із поняттям «щастя» у дівчинки асоціюється можливість займатись музикою, а саме грою на фортепіано. Це заспокоює, піднімає настрій, дозволяє забути про неприємні ситуації. Поняття «сила» для учениці — захоплення співами. Саме спів розслаблює дівчинку та налаштовує на позитив і успіх, тому дівчинка охоче співає або підспівує в такт якійсь мелодії.

Психологічний зміст техніки. Дана техніка допомагає зняти стан напруги, забезпечити творчу роботу несвідомого. Експресивне малювання з'єднує первинний світ уяви дитини із актуальним світом, встановлює позитивні зв'язки між негативними відчуттями – люттям та печаллю, і позитивними відчуттями – силою та щастям. Дані малюнки-асоціації є основою для прогнозування ситуацій провокування стресу, а також дозволяють виявити ресурси особистості для подолання стресових та складних ситуацій.

Дослідження К. Роджерсом терапевтичного процесу виявило, що зцілення відбувається тоді, коли клієнт відчуває себе прийнятим, таким, що його розуміють [4].

Описаний нами досвід може бути використаний для психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб, жінок та дітей, рідні яких загинули або були поранені в ході трагічних подій, та в інших кризових ситуаціях.

Досвід роботи в умовах кризи – це досвід, який вимагає відкритості. Новий досвід у таких умовах сповнений знахідок, сумнівів і помилок. Ми не можемо цілковито навчитися працювати в кризі по книжках або посібниках, але ми можемо співвідносити власний професійний досвід з досвідом інших

фахівців та знаходячи, можливо, в цьому додаткову точку опори та власного осмислення [2; 46].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Роджерс Н. Путь к целостности: человеко-центрированная терапия на основе экспрессивных искусств / пер. с англ. А.Б.Орлов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dialog.ru/library/scipubl/951132.htm>

2. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: метод. рек. / [Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В.Залеська та ін.]. – К.: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. – С.5-46.

3. Творчество как усиления себя / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dialog.ru/library/index.php?rash=personages_05

4. Экспрессивная терапия / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://art.ioso.ru/wiki/index.php>

Ольга Скляренко

ТВОРЧИСТЬ, КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ДІАЛОГІЧНІСТЬ ФОРМУЄМО НА ПЕДАГОГІЧНИХ СЕМІНАРАХ

Якого педагога нині можна вважати компетентним? Напевне, того, хто належно реалізує власне призначення – навчати та сприяти розвиткові дітей. Результат цієї роботи значною мірою залежить від установлення довірливих та дружніх стосунків педагога з дітьми, від того, наскільки сприятливим є психологічний клімат у шкільному та педагогічному колективі.

Питання підвищення рівня психологічної компетентності педагогів завжди було актуальним, але на сучасному етапі розвитку нашого суспільства воно набуває нового змісту. Потреба держави в педагогах, здатних зайняти гуманістичну позицію щодо самих себе та своїх вихованців, визначає актуальність проблеми підвищення рівня професійної, передусім психологічної, компетентності педагога. Педагогу варто бути ще й психологом – лише тоді він зможе організувати такий навчальний процес, який сприятиме особистісному розвитку дитини.

Значення діалогічної взаємодії у педагогічній діяльності неодноразово розглядалось педагогами, викладачами, психологами Т. Вольфовською, М.В. Симоненко, В.М. Мазяр, О.І. Копицею, І.Г. Романко на сторінках педагогічної літератури.

Працюючи практичним психологом у закладі, націлюю свою роботу на збереження та зміцнення психологічного здоров'я педагогів, надаю допомогу у вирішенні актуальної та особистісної проблематики.

Однією з дієвих форм роботи з педагогами є семінари-практикуми. Нижче представлено надбання семінару «Формування професійної майстерності вчителя».

Семінар діяв з метою підвищення психологічної культури педагогів та рівня їхньої психологічної компетентності, був спрямований на розвиток емпатії та рефлексії як професійних якостей педагога. Мета семінару реалізувалася шляхом упровадження інтерактивних методів роботи практичного психолога з педагогами, що сприяло налагодженню діалогічної взаємодії на рівні «учитель – учень», підвищенню рівня психологічної компетентності та розвиткові загальної психологічної культури.

Практичним психологом проводилась робота щодо вивчення запитів педагогічного колективу для організації напрямків діяльності семінару. Вивчались індивідуальні особливості педагогічних працівників, особливості їхньої взаємодії з учнями шляхом проведення анкетувань. Відповідно до отриманих результатів та за запитами вчителів визначено напрямки діяльності семінару та тематику занять. Семінар діяв упродовж 2013-2014 навчального року та складався з чотирьох занять з учителями різних категорій.

Практичним психологом організовані заняття: «Сучасний педагог: який він?», «Особливості адаптації п'ятикласників», «Педагогічний супровід учнів з різним темпераментом та характером», «Творчий вчитель, творчий учень».

Особливої уваги заслуговує останнє заняття. Ідею залучення обдарованих учнів до активної взаємодії у неформальній обстановці з педагогами спочатку обговорювала з самими дітьми. Їм сподобалася моя пропозиція. Високий рівень зацікавленості свідчив про те, що учням важливо побачити учителів в іншій ситуації, ніж вони їх бачать на уроках. За результатами анкетування, проведеного у 7-11 класах, найбільше сучасні діти цінують у педагогах уміння творчо і нестандартно підійти до розкриття теми уроку, уміння знаходити цікаві методи, готовність йти з учнями на діалог, підтримувати дискусію. Все це говорить про те, що діти прагнуть спілкуватись з учителем, співпрацювати з ним, бачити в ньому старшого друга, мудрого наставника, а не авторитарну фігуру на уроці.

Вправи, запропоновані учасникам заняття, сприяли розкриттю теми, та, власне, спонукали до творчості самих учасників. «Пісочний годинник» допоміг учасникам визначитися з очікуваннями. Розмова по колу «Ніхто про мене не знає, а я...» допомогла об'єднати групу та виявити унікальність кожного. Рухавка «Будинок, фермер, землетрус» дала змогу учасникам розвинути навички невербальної комунікації, сприяти налагодженню позитивних взаємовідносин, пожвавити атмосферу у групі. Кульмінацією заняття стало створення «Школи майбутнього». Ця колективна творча справа розкрила потенціал учасників. Робота у групах, під час якої необхідно було створити Школу майбутнього, де буде цікаво і комфортно усім учасникам навчально-виховного процесу, сприяла розвитку діалогічної взаємодії між учасниками, розвитку креативності та навичок асертивного спілкування. У ході роботи учасникам необхідно було розвинути наступну тематику: що нового, чого ще не

було, ви заплануєте у школі; яким буде розташування кабінетів та які саме це будуть кабінети; які посади будуть у новій школі; чи будуть тут правила для учнів і вчителів; якими ви бачите плани на майбутнє, розвиток закладу.

Після презентації групових проєктів «Школи майбутнього» відбулося обговорення самого процесу взаємодії. Учасники проаналізували свою активність та участь у роботі команд, поділилися відчуттями комфорту та завзяття, визначили спільні пропозиції та цікаві ідеї, які дійсно можна взяти до уваги та запропонувати адміністрації. Питання «Що можна зробити, щоб у нашій школі усім було комфортно?» виникло наприкінці обговорення і стало логічним його завершенням. Кожен із учасників висловив власну думку та підтримав ідеї іншого.

Підсумком зустрічі стала притча про музичні інструменти та висновки про гармонію, яка об'єднує всіх. Так, надзвичайно важливо, щоб оркестром диригувала вміла людина. Але гармонійне звучання можливе лише тоді, коли кожен робить свій внесок у загальну справу, коли всі об'єднані однією метою й спрямовані єдиною волею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Истратова О.И., Эксакусто Т.В. Справочник по групповой психокоррекции. - Ростов-на-Дону, «Феникс», 2008.
2. Обдаровані діти: Діагностика та супровід / Упоряд. Т. Червонна. – К.: Шк. світ, 2008. – 128с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
3. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога. – М.:Владос, 1999.

Тетяна Сліпенька

ПОДОЛАННЯ ТРАВМАТИЗАЦІЇ У ДІТЕЙ: КРИЗОВА ІНТЕРВЕНЦІЯ

Події, що відбуваються в Україні, та вкрай складна соціально-політична ситуація у суспільстві вимагають психологічної підтримки та допомоги як окремим людям, так і цілим соціальним групам.

Особливо несприятливою ситуація є для дитячої психіки. Проте, водночас із переживанням стану страху, розпачу, безвиході дитина в цей час максимально відкрита для нових відчуттів та засвоєння нового досвіду.

Криза - це гостра ситуація, момент, відрізок часу, коли ми стикаємось з надзвичайною стресовою ситуацією. Існує думка, що всі люди діляться на три групи: тих, що пережили велику життєву кризу; тих, що переживають її зараз; тих, що зустрінуться з такою кризу в майбутньому. Назагал, криза вважається процесом, який незмінно супроводжує життєве становлення людини.

Перебуваючи у кризовому стані, людина переживає негативні емоції: відчуття невизначеності, занепокоєння, тривоги. Це призводить до зниження самооцінки, до труднощів у спілкуванні з близькими та друзями, згортанню звичної діяльності.

Щоб допомогти дітям у складній ситуації, використовують такий метод, як кризова інтервенція. Ця робота направлена на вивільнення сильних емоцій та почуттів, які стосуються конкретної проблеми, стабілізацію психічного стану людини та надання їй соціальної підтримки.

Інтервенція включає в себе: негайне вивільнення сильних почуттів страху, безнадії; залучення сім'ї та інших джерел допомоги; консультація лікаря; залучення інших фахівців і соціальних інститутів; організація конкретної допомоги (фінансової, соціальної, педагогічної).

Особливості кроків психолога при здійсненні кризової інтервенції:

1. До дітей важливо знайти підхід, щоб вийти на рівень вияву почуттів та переживань. Це можливо через встановлення контакту. Тому корисним буде будь-який засіб, який допомагає підтримати контакт. Спочатку, зазвичай, діти та підлітки не можуть говорити про те, що трапилось, і це є природним, але після встановлення довірливого контакту стосунки дитини та психолога стають більш відкритими.

2. Функцію захисту та підтримки у дитячій кризі виконує психолог. Зібрана про ситуацію інформація визначає напрямки та об'єм допомоги.

3. Криза у дитини формує симптом, що є засобом для повідомлення про страждання. Це може бути фобія, алергія, енурез, тики і т.д. Симптом є захистом, тому ми не чіпаємо його на першій стадії інтервенції. Як тільки дитина буде відчувати захищеність і зможе говорити про кризу (проблему), симптом буде не потрібний і сам по собі відійде на другий план.

4. У роботі з сім'єю та оточенням ми досліджуємо причини, через які дитина потребує захисту. Допомагаємо виражати почуття і потреби за допомогою гри та творчої діяльності.

5. Намагаємось стати дитині другом та помічником у вирішенні проблем.

Ось деякі поради дітям для подолання кризи: розкажіть другові або батькам про вашу проблему. Їх допомога буде вам доречна. Проблема треба обговорювати, і, по можливості, шукати причини та шляхи її вирішення. Частіше проводьте час із сім'єю, на природі, відпочивайте у парку або на березі річки чи озера. Відчувайте навколишні запахи, звуки. Влаштовуйте прогулянки з друзями на свіжому повітрі. Слухайте спокійну музику. Частіше посміхайтесь. Знайдіть собі заняття до душі (вишивка, в'язання, майстрування). Щоб відновити сили для руху вперед, потрібно позбутися того, що обтяжує. Не потрібно стримувати сльози. Слід знайти спосіб для вираження своїх переживань і думок. Про те, що трапилось, можна не лише говорити тому, хто готовий вислухати, але й писати. У листах можна скаржитись, розповідати, обурюватись. Обов'язково вірте в те, що після невдалих днів настають радісні. Ви можете організувати вечори сімейного малювання, ліплення або створення колажу із фотографій.

Таким чином, професійна позиція та спеціальні навички психолога, грамотно організована міждисциплінарна взаємодія фахівців, опора на сім'ю та близьке оточення, пріоритети цінності життя та непересічності персонального

досвіду особистості є тими чинниками, що допомагають вирішити актуальні питання подолання травматизації дітей за нинішньої соціальної ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Павелків Р. В. Дитяча психологія / Павелків Р.В., Цигипало О.П. – К.: Академвидав, 2008. - 431 с.
2. Коробко С. Л., Коробко О. І. Робота практичного психолога з молодшими школярами / С.Л. Коробко, О.І. Коробко. – К.: Літера, 2008. - 414 с.

Лариса Сокирська

ІНКЛЮЗІЯ У ДІЯЛЬНОСТІ УМАНСЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ №3

Сьогодні в Україні відбувається формування нової освітньої політики, яка передбачає включення кожної дитини у загальноосвітній процес і тим самим забезпечує реалізацію її права на освіту.

Сучасна школа виховує та навчає дітей, які належать до різних етнічних груп та культур, говорять на різних мовах, мають різні можливості, інтереси тощо. Психологічна служба нашої школи враховує ці відмінності та застосовує індивідуальні підходи до дітей з урахуванням усіх їхніх особливостей.

Актуальним залишається питання організації та проведенні роботи з дітьми з особливими освітніми проблемами, що спрямована на гармонізацію їхнього внутрішнього світу, покращення соціально-психологічної адаптації, підвищення рівня загального розвитку та організацію роботи із сім'ями, у яких виховуються діти з обмеженими можливостями.

В статті 27 Конвенції ООН про права дитини вказано, що дитина має право на фізичний, розумовий, духовний та соціальний розвиток. Для цього дитині потрібні відповідні умови та рівень життя.

Психологічна служба нашої школи в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами виробила наступні завдання.

1. Сформувати позитивне ставлення дитини до своїх можливостей, розвивати вміння долати труднощі та надавати підтримку іншим.
2. Актуалізувати переваги дитини як невід'ємні сторони її особистості.
3. Знижувати емоційну напругу, відновлювати емоційну рівновагу.
4. Удосконалювати сенсорно-моторний розвиток дитини.
5. Допомогти дитині усвідомити себе та свою поведінку.
6. Сформувати навички самостійності, впевненості та відповідальності.

Поставлені завдання можна реалізувати завдяки сприятливому соціально-психологічному клімату у шкільному колективі, до створення якого залучені всі діти та дорослі.

З досвіду роботи психологічної служби нашої школи з дітьми означеної категорії важливою є ефективна співпраця педагогів і родин дітей.

З метою налагодження такої співпраці було проведено анкетування для батьків. Анкетування було спрямоване на аналіз проблем, з якими стикаються батьки при вихованні дитини з особливими потребами. Результати вивчення анкет допомогли службі побудувати роботу з надання членам сімей психологічної підтримки на всіх етапах виховання дитини.

За результатами анкетування ми окреслили три фактори, які допомагають школі залучати батьків до активної участі в ухваленні всіх рішень, що стосуються дитини: це сприятлива, професійно злагоджена атмосфера у педагогічному колективі, який дружньо налаштований щодо сім'ї та дитини; постійне двостороннє спілкування між родиною і школою; сприйняття педагогами батьків як колег.

Опрацьовуючи дані анкет, ми отримали такі результати: 85% батьків задоволені психоемоційною атмосферою у школі; на запитання: “З якими проблемами Ви найбільше стикаєтесь у суспільстві?” були отримані відповіді: 45% - байдужість; 36% - непорозуміння з боку оточуючих; 11% - негативне ставлення; 8% - інше. 100% опитаних батьків потребують юридичного консультування сімей стосовно їхніх прав. На запитання: “Якої допомоги потребує ваша сім'я (окрім матеріальної)” більшість батьків віддали перевагу клубу спілкування дітей з особливими освітніми потребами. Їхні відповіді підтверджують те, що найбільш цілющим для дітей є середовище людей із такими самими проблемами. Тут вони, не боячись нерозуміння, осуду, можуть вирішувати спільні проблеми, ділитись досвідом, спілкуватись та розслаблюватись.

Здійснене анкетування не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшої розробки потребують упровадження та визначення ефективності психолого-педагогічних технологій, спрямованих на забезпечення оптимального психологічного клімату для комфортного перебування дитини в соціумі.

У нашій школі навчається двадцятьоро дітей з особливими освітніми потребами.

Як служба, ми намагаємось віднайти ті методичні форми, які сприятимуть збагаченню і розвитку творчого потенціалу дитини, розкриттю її здібностей, бажань, умінь, підтриманню радості пізнання.

Налаштованість школи на співпрацю з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, виявляється в діях адміністрації, класного керівника, педагогів, допоміжного персоналу. Кожен педагогічний працівник застосовує у своїй роботі з дітьми та сім'єю відповідну філософію, підходи та форми.

Так, гра у житті дітей має важливе практичне значення. Часто в силу своєї недуги діти не можуть вести активний спосіб життя та зазнають дискримінації чи ігнорування з боку однолітків. Педагоги залучають таких дітей до загальних ігор, формуючи при цьому навички толерантного ставлення в усіх учасників гри.

Мова дітей із вадами слуху відрізняється певними особливостями, які під час навчання обертаються на помилки у вживанні й написанні слів, у побудові речень, у розумінні прочитаного.

З такими дітьми можна проводити гру «Наші подарунки».

1-й варіант гри: ведучий: сьогодні в порт корабель прийде, завантажений: віялами (обмахується однією рукою, як віялом); ножицями (правою рукою, двома пальцями, вказівним і середнім, стрижемо, як ножицями); ножними швейними машинками (розгойдуємо ногами, немов керуючи швейною машинкою); годинниками з "зозулею" (всі кажуть: ку-ку, ку-ку). Повторюємо знову.

2-й варіант: ведучий: Дід Мороз під Новий рік приніс нам подарунки: батькові - гребінець ("причісуємо" волосся лівою рукою); мамі - м'ясорубку (крутимо "м'ясорубку" правою рукою); брату - лижі (ногами вперед-назад); сестрі – розмовляючу ляльку (закриваємо і відкриваємо очі і говоримо: «ма-ма»). Всі раді подарункам: батько (показуємо рух, що стосується його подарунку), мама, брат, сестра (всі показують відповідні рухи).

Ігри на розвиток мислення проводяться для дітей, рівень розвитку яких нижчий від рівня розвитку їхніх однолітків. Таких дітей можна залучати до наступних ігор.

Гра «Хто що любить?». Для цього підбираються картинки із зображеннями тварин і їжі для цих тварин. Перед дитиною розкладають картинки з тваринами і окремо картинки із зображенням їжі, пропонують всіх "нагодувати".

Гра «Знайдіть зайве слово». Прочитайте дитині серію слів. Запропонуйте визначити, яке слово є "зайвим". Приклади: «Хоробрий, злий, сміливий, відважний»; «Яблуко, слива, огірок, груша»; «Молоко, сир, сметана, хліб»; «Година, хвилина, літо, секунда»; «Ложка, тарілка, каструля, сумка»; «Плаття, светр, шапка, сорочка»; «Мило, мітла, зубна паста, шампунь»; «Береза, дуб, сосна, суниця»; «Книга, телевізор, радіо, магнітофон».

Ігри на розвиток уваги проводяться з метою використання раніше набутих знань та вмінь. Так, у грі «Знайди два однакових предмета» дітям пропонується картка із зображенням п'яти і більше предметів, з яких два предмети однакові. Потрібно їх знайти і пояснити свій вибір.

Гра «Знайди відмінності» передбачає пошук відмінностей при зіставленні двох на перший погляд тотожних картинок.

Для викладення малюнків з мозаїки або з паличок дитина отримує мозаїку або палички та викладає за зразком букву, цифру, візерунок, силует і т.п.

Прикладом конкретної співпраці фахівців психологічної служби, педагогічного колективу та родин, де виховуються діти з особливими освітніми потребами, можна визначити проведення "Тижня толерантності".

Так, під час проведення заходів в рамках тижня була організована зустріч з батьками, дітьми, педагогічним колективом, з дитячим лікарем-психіатром. Лікар надала змістовні відповіді на запитання, поставлені адміністрацією

школи з питань упровадження нових методів та форм роботи з дітьми, які навчаються за інклюзивною формою. Також лікар поспілкувалася індивідуально з дітьми з особливими освітніми потребами та їхніми батьками. Після спеціальних вправ і занять діти досягли певних результатів. Для початку роботи з такими дітьми, як було зазначено на зустрічі, необхідно визначити саме поняття, зміст, типологію, причини, залежність вад психофізичного розвитку від соціальних умов. Були надані також і рекомендації для вчителів та батьків.

Учасниками зустрічі був зроблений висновок, що психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами – це завжди пролонгований, динамічний процес, що відбувається за постійної підтримки психологічної служби та усього колективу.

Психологічний супровід передбачає п'ять взаємопов'язаних компонентів: 1) систематичний моніторинг медико-психологічного і психолого-педагогічного статусу дитини в динаміці її психічного розвитку; 2) створення соціально-психологічних умов для ефективного психічного розвитку дітей у соціумі; 3) систематична психологічна допомога дітям із порушеннями в розвитку у вигляді консультивання, психокорекції, психологічної підтримки; 4) систематична психологічна допомога батькам дітей із проблемами в розвитку; 5) організація життєдіяльності дітей з особливими потребами в соціумі з урахуванням їхніх психічних та фізичних можливостей.

При дотриманні цих та інших важливих засад у забезпеченні умов для здійснення ефективного інклюзивного навчання останнє стає тією реальною технологією у діяльності закладу, яка дозволяє надати однаково рівні умови для доступу до якісної освіти всіх дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 (із змінами та доповненнями). - Статті 21, 22, 59, 60.[Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: наук.-метод. зб. / Ред. кол. Н. Софій, І. Єрмакова та ін. – К.: Контекст, 2000. – 336 с.
4. Іванова І. Б. Соціально-психологічні проблеми дітей-інвалідів / І.Б.Іванова. – К.: Логос, 2000. – 87 с.

ТЕРАПЕВТИЧНІ ПІСОК ТА ФАРБИ

Головне призначення батьків та педагогів сьогодні – виростити дитину щасливою, з відчуттям радості, оптимістичних життєвих перспектив. Психотравмуюча ситуація, що склалася в Україні призводить, до негативної деформації емоційного стану як дорослих, так і дітей.

Результати обстежень дають підстави констатувати: близько 40% досліджуваних дошкільників мають ранні розлади емоційної сфери, що симптоматично виявляється у депресивних проявах, тривожності, емоційній нестабільності, роздратованості. Прояви тривоги, занепокоєння – це реакція дітей на перебіг подій у неблагополучних регіонах нашої країни. Перелічені стани посилюються такими настановами, як непевненість дитини в собі, у своїх силах, відчутті незначущості своєї особи.

Спілкуючись із дітьми з сімей, переселенців зі Сходу країни, можна почути їхні враження від пережитого. Вони розповідають всім про свої тривоги: „Вот всё время вспоминаю кашу...- кровь и грязь. Каша, каша, каша!”, „У дедушки от осколка кровянице так и хлещет. Хлещет и хлещет!”.

Діти-однолітки по різному сприймають ці розповіді. Видно з усього, що їм не хочеться про це говорити, і більшість дітей групи відсторонюються від дітей-переселенців. Інші ж, навпаки, щоденно перепитують про події, свідками яких стали маленькі мігранти, заглиблюючись у ці не завжди зрозумілі, але цікаві їм події, охоче разом з ними граються „у війну”: стріляють, ідуть у розвідку, «вбивають» терористів, радіють перемозі, не усвідомлюючи і не осмислюючи ці події та свої дії.

Коли дитину з сім'ї внутрішніх мігрантів запитали, чого вона хоче найбільше, вона відповіла: « Я хочу вернуться домой. Ничего, что там война. Я хочу вернуться к своим родным и близким, к своим друзьям».

Такі діти потребують постійної уваги до себе та довірливого підтримуючого спілкування. Практичним психологам дитячих садків важливо скоригувати психолого-педагогічний супровід процесів соціальної ситуації розвитку сучасної дитини, грамотно розставити виховні акценти у реаліях сьогодні.

Сьогодні одним із найважливіших завдань дошкільного виховання є психореабілітація дітей, що мають відхилення в поведінці та емоційному розвитку.

Спостереження за дітьми дитячого садочка №4 «Берізка» міста Звенигородка показали, що упродовж дня в кожній віковій групі виявляються діти з певними утрудненнями у поведінці та спілкуванні. Вони можуть бути збудженими, тривожними, агресивними. Особливо це стосується дітей вже названої категорії внутрішніх мігрантів.

Спостереження та бесіди дали можливість визначити причини відхилень в емоційному розвитку та поведінці дошкільнят. Після цього буда спланована робота щодо надання психологічної підтримки, яка включила:

I крок: інформування батьків про результати первинної діагностики та про залучення дитини до роботи у корекційній групі;

II крок: визначення завдань та форм роботи у групі, складання психокорекційної програми;

III крок: вивчення психологічних індивідуальних та групових феноменів учасників на початку роботи групи;

IV крок: групові зустрічі;

V крок: вивчення психологічних індивідуальних та групових феноменів учасників по завершенню роботи групи;

VI крок: зворотний зв'язок із батьками та педагогами закладу щодо результатів роботи.

Під час групових зустрічей були використані наступні форми роботи: пісочна терапія; арт-терапія; психогімнастика; комунікативні технології; розвивальні ігри, вправи, етюди.

Така форма роботи, як пісочна терапія, засвідчила свою найбільшу ефективність. Вона найоптимальніше підходить для подолання у дітей проблем емоційного характеру, викликаних кризовими подіями в Україні.

Так, за словами К.Д.Ушинського, «найкращою для малюка є та іграшка, яку він може примусити по-різному змінюватися; для маленьких дітей найкраща іграшка – купа піску».

Практика проведення психокорекційної і розвивальної роботи з дітьми дошкільного віку доводить, що домінування непрямих методів корекції є більш результативним, ніж прямий, епізодичний вплив на дитину з боку психолога.

Розпочавши роботу з піском, ми керувалися системою ігор, описаних авторами книги «Чудеса на песке. Песочная игротерапия». Всі ігри були спрямовані на формування навичок позитивної поведінки та спілкування, на корекцію відхилень в емоційному розвитку, подолання проявів тривожності, роздратованості, занепокоєння.

Для моделювання ігор-казок на піску була використана схема:

Етапи гри	Способи	Стиль поведінки дорослого
1. Введення в ігрове середовище	Настанова на активну участь у грі	Довірливий стиль спілкування, уважне ставлення до кожної дитини
2. Ознайомлення зі грою та її героями	Початок казки, створення в пісочниці ігрового простору	Позиція «відстороненого оповідача», доброзичливого помічника
3. Моделювання конфлікту, труднощів	Читання продовження казки. З'являються сили руйнування зла, що руйнують створений світ	Дитина діє самостійно, переносить і програє з піском негативні емоції

	на піску	
4. Вибір допомоги	Звертання до дитини за допомогою	Дорослий шукає вихід разом з дитиною, переконує та підбадьорює її, вказує на потенційні можливості
5. Боротьба і допомога	Обігрування дітьми ситуації боротьби з силами зла. Дитина як один із персонажів. Відновлення піскової країни. Творіння нового	Виражає впевненість в силах дитини, підтримує, підбадьорює її. Дякує за доброту та вигадки
6. Перемога	Продовження гри. Святкування перемоги добра над злом	Запитує про почуття дітей, їхній настрій, емоційний стан на початку гри, під час боротьби з силами зла, отримання перемоги
7. Перспектива інших пригод	Розповідь про цікаві ігри-казки на наступних заняттях	Зацікавлює дітей щодо наступних занять

Конспекти ігор-занять та ігор-казок з піском включають в себе:

Ігри на розвиток дрібної моторики пальців рук та тактильно-кінестетичної чутливості: «Пальчики, долоньки, кулачки – друзі ви мої й помічники».

Ігри на корекцію взаємин між дітьми, дітьми та дорослими, корекцію відхилень в емоційному розвитку: «Дружба зло перемагає – настрої всім нам піднімає».

Світ чудес на піску: ігри на формування позитивних рис характеру, навичок партнерської комунікації, розвиток емоцій у дітей. «На піску подорожуємо – радість, щастя всім даруємо».

Основним принципом у роботі з піском є те, що діти безпосередньо та повно проживають процес. У учасників ігор розвивається довільна увага, пам'ять, мислення, дитина набуває успішного досвіду в розв'язанні проблемних ситуацій. Граючись з піском, діти краще розуміють свої бажання, реально бачать вихід зі складної ситуації, творчо змінюють ситуацію чи стан, який тривожить їх у даний момент.

Покликавши на допомогу гру-казку чи гру-заняття, ми прищеплюємо дітям навички культури спілкування, що допомагають їм жити в колективі: граючись у піску, діти не створюють навколо себе зайвого галасу, безладдя, вони зважають на думку товаришів, у них формуються почуття делікатності, ввічливості, люб'язності, скромності, товариськості. Діти з задоволенням підтримують спілкування з дорослими.

Яким повинен бути фахівець, що працює з піском? Насамперед, він має бути ... дитиною. Адже разом з малюком він входить до Дитячого Світу, вчиться разом складати і розігрувати казки, проживати ситуації, радіти та сумувати.

Такий прийом, як малювання по мокрому, розвиває у дітей відчуття свободи, творчої активності. Під час занять діти активно спілкуються, самостійно оцінюють як свої роботи, так і роботи однолітків. Арт-терапія допомагає активізувати всі сенсорні системи, що особливо важливо для корекції гіперактивності.

Психологічна допомога дітям-переселенцям та дітям, які зазнали інформаційної травматизації, із використанням описаних підходів засвідчила свою ефективність та може бути рекомендована психологам, соціальним педагогам, вихователям дитячих садків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грабенко Т.М., Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Чудеса на песке. Песочная игротерапия. – СПб.: Институт специальной педагогики и психологии, 1988.
2. Грабенко Т.М., Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Практикум по песочной терапии. - СПб. : Речь, 2002.
3. Ладивір С. Дитинство має бути щасливим // Практичний психолог: дитячий садок. – 2014. - №11. – С.4.
4. Павленко Т. Комунікативні аспекти емоційного розвитку дітей. / Палітра педагога. – 2003. - №2.

Відомості про учасників конференції

Водяник Надія Володимирівна, практичний психолог Чапаєвської загальноосвітньої школи I-III ступенів імені Г.П.Берези Золотоніської районної ради Черкаської області; e-mail: vodianik77@mail.ru

Деркач Тетяна Анатоліївна, завідувач економічним відділенням відокремленого структурного підрозділу Агротехнічного коледжу Уманського національного університету садівництва; e-mail:derkachtanya@i.ua

Деркач Олексій Васильович, викладач відділення відокремленого структурного підрозділу Агротехнічного коледжу Уманського національного університету садівництва; e-mail:uatk@it-tim.net

Дивнич Людмила Анатоліївна, соціальний педагог Звенигородської загальноосвітньої школи-інтернату I-II ступенів–спортивного ліцею Звенигородської районної ради Черкаської області; e-mail: ludmila.divnich@yandex.ru

Кравченко Інна Борисівна, вихователь-методист дошкільного навчального закладу ясла-садок комбінованого типу №30 м. Умані; e-mail: dnz30@meta.ua

Музиченко Катерина Сергіївна, соціальний педагог дошкільного навчального закладу ясла-садок комбінованого типу №30 м. Умані; e-mail: dnz30@meta.ua

Кравченко Олексій В'ячеславович, практичний психолог Христинівської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 Христинівської районної ради Черкаської області; e-mail: almalev.1221@yandex.ua

Кучман Світлана Борисівна, директор Скородистицької загальноосвітньої школи I-II ступенів - школи життєтворчості Чернобаївської районної ради Черкаської області; e-mail: school_of_dreams@mail.ru

Луніна Людмила Миколаївна, практичний психолог Піщанської загальноосвітньої школи I-III ступенів відділу освіти Золотоніської районної державної адміністрації Черкаської області; e-mail: lyuda_lunina@mail.ru

Макрушина Наталія Василівна, вихователь дошкільного навчального закладу ясла-садок комбінованого типу №31, м.Умань; e-mail: dnz31uman@ukr.net

Мартинчук Анна Валеріївна, практичний психолог Родниківського дошкільного навчального закладу Уманського району Черкаської області; e-mail: martynchuk.anna@ukr.net

Піхуля Сергій Олексійович, практичний психолог Державного навчального закладу «Черкаський професійний ліцей»; e-mail: p.serg1965@ukr.net

Попик Оксана Олександрівна, практичний психолог комунального вищого навчального закладу «Корсунь-Шевченківський педагогічний коледж ім. Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»; e-mail: psihologiya@bigmir.net

Похил Любов Дмитрівна, практичний психолог центру практичної психології та соціальної роботи управління освіти, молоді та спорту Смілянської міської ради Черкаської області; e-mail: nista.pohil@mail.ru

Придаток Людмила Петрівна, практичний психолог Городищенського районного учбово-методичного центру практичної психології методичного кабінету відділу освіти Городищенської районної державної адміністрації Черкаської області; e-mail: luda_prydatok@mail.ru

Склярєнко Ольга Юріївна, практичний психолог Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів №11 Смілянської міської ради Черкаської області; e-mail: sklyarenkoou@ukr.net

Сліпенька Тетяна Федорівна, практичний психолог Васютинського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I-III ступенів» Чорнобаївської районної ради Черкаської області; e-mail: slipienka@bk.ru

Сокирська Лариса Миколаївна, соціальний педагог Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів №3 Уманської міської ради Черкаської області; e-mail: uman_3@mail.ru

Шевченко Катерина Олександрівна, практичний психолог дошкільного навчального закладу ясла-садок №4 „Берізка” м. Звенигородки; e-mail: berizka2012@mail.ru

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОІПОПП
Зам. № 1436 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1

